

Gebiedsplan impuls Veenweiden - provincies

Impulsgelden Veenweiden

In het klimaatakkoord is benoemd dat er 2x50 miljoen in 2020 en 2021 beschikbaar komt om middels gebiedsprocessen een stevige impuls te geven aan de klimaatopgave in de Veenweidegebieden van Nederland.

Uitgangspunt bij de aanpak van deze opgave is een gebiedsgerichte aanpak waar provincies de regie hebben. Prioritaire gebieden waar deze impulsmiddelen primair op worden ingezet, zijn de gebieden waar de meest urgente problemen spelen. In sommige situaties kan het gaan om boeren te ondersteunen bij verplaatsen, te helpen extensiveren (met compensatie voor inkomstenderving) of het vrijwillig stoppen van het bedrijf. In andere situaties zal de nadruk meer liggen op technische aanpassingen, zoals drainagetechnieken.

De klimaatopgave staat centraal

De doelen zoals beschreven in klimaatakkoord zijn leidend als gemeenschappelijke inzet bij de inzet van de impulsgelden. De bedoeling is dat deze impuls niet alleen ten goede komt aan klimaatdoelen (d.w.z. CO₂-eq reductie), maar ook bijdraagt aan doelen die bepalend zijn voor een toekomstbestendig gebied (zoals bv. natuur, landbouw, landschap).

De gezamenlijke lijn van de vier betrokken overheden is dat bij de inzet van de impulsgelden de klimaatopgave centraal staat. Daar waar meekoppelkansen liggen vanuit de stikstofopgave worden deze vanzelfsprekend meegenomen. Dit betekent bijvoorbeeld dat de nabijheid van stikstofgevoelig Natura2000-gebieden wordt meegewogen bij de te nemen locatiekeuzes.

Doelmatige inzet van middelen: effectiviteit en uitvoerbaarheid

Deze gebiedsgerichte aanpak is gebaseerd op de afspraken zoals gemaakt in het InterBestuurlijkOverleg (IBO) van 4 maart 2020 over de hoofdlijnen waar het bod van provincies aan moet voldoen. Zo borgen wij de doelmatigheid van de inzet van middelen. Met het ministerie van LNV is overleg gevoerd over de onderbouwing van dit bod. Dit betreft ook de financiële onderbouwing, juist om te komen tot een gezamenlijk onderschreven bod dat leidt tot doelmatige inzet van de 100 miljoen impulsgelden.

Een aantal hoofdlijnen zoals benoemd in het IBO van 4 maart zijn:

- Brede inzet van de middelen. Dat wil zeggen dat er naast opkoop is gekozen voor een brede mix van maatregelen. Deze insteek betekent een zo groot mogelijk draagvlak in de gebieden gericht op het toekomstperspectief van de blijvers.
- Locaties met de grootste urgentie; inzet in gebieden met een hoge bodemdalingssnelheid en waar mogelijk gelegen nabij Natura2000 gebieden vanwege de meekoppelkansen met de stikstofopgave.
- No regret-maatregelen

Strategie om via aankoop te komen tot CO₂-reductie

De impuls is bedoeld om op die locaties een aankoop of inzet van maatregelen te doen, daar waar je een groot effect kunt resulteren in de omliggende polder. Klein beginnen en daarna de omringende boeren meenemen.

Na aankoop ontstaat schuifruimte en mogelijkheden voor een gebiedstransformatie. De strategie is dat met de verworven gronden een proces van kavelruil ontstaat. De verkoop van vrijgekomen gronden moeten agrariërs verleiden om over te gaan tot vernattingsmaatregelen en extensivering. De impulsgelden kunnen hierbij ook ingezet worden om de agrariër te compenseren bij mogelijke afwaardering vanwege deze maatregelen. Een aankoop alleen levert nog geen CO₂ reductie op, maar kan wel de sleutel zijn om beweging in een gebied richting een hoger peil op gang te brengen.

Brede inzet van middelen gericht op lange termijn perspectief – focus op blijvers!

Zoals benoemd in het IBO van 4 maart is door de vier overheden, in overleg met maatschappelijke partners, de wens uitgesproken om de impuls gelden niet enkel in te zetten voor de aankoop van vrijwillige stoppers. De focus op de blijvers in het gebied is belangrijk om lange termijn perspectief te kunnen bieden aan het gebied. In een gebiedsproces kunnen de impuls gelden hierbij helpen. Investeren in de blijvers is cruciaal bij het verkrijgen van draagvlak.

Deze strategie sluit aan bij de tekst uit het klimaatakkoord;

In sommige situaties kan het gaan om boeren te ondersteunen bij verplaatsen, minder intensief (met compensatie voor inkomstenderving) of het vrijwillig stoppen van het bedrijf. In andere situaties zal de nadruk meer liggen op technische aanpassingen, zoals drainagetechnieken. Hiervoor zijn verschillende instrumenten nodig: landinrichting, verplichtende ruilverkaveling en vrijwillige kavelruil (waarbij ook rijksgronden betrokken kunnen worden), fiscale ondersteuning, afwaardering van gronden met financiële compensatie en dergelijke.

Verdeling van de middelen

Provincies hebben zoals benoemd in het IBO van 4 maart een verdeling gemaakt van de 100 miljoen over de zes Veenweidenprovincies. Uitgangspunt is dat elke provincie een substantieel bedrag ontvangt waarbij de opgave in alle Veenweidenprovincies werkelijk een impuls kan krijgen. Bij deze verdeling is rekening gehouden met de grootte van de opgave (hectares) en de kansrijkheid van projecten. Zo is er een verschil tussen de provincie Groningen met een kleine opgave aan Veenweidengebied en een provincie Zuid-Holland met veel veenweidenoppervlak.

Deze verdeling gaat uit van de 100 miljoen impuls gelden. Op een later moment moet er een onderverdeling komen in de 50 miljoen voor 2020 en de 50 miljoen voor 2021.

Provincie	Groningen	Friesland	Overijssel	Utrecht	Noord-Holland	Zuid-Holland
miljoen	5	22	15	18	18	22

Rekenregels

Provincies hebben gebruik gemaakt van gezamenlijk opgestelde rekenregels om te komen tot principes voor gebruikte grondprijzen, kosten van een maatregel per hectare en de te verwachten CO2 reductie. Dit betekent dat de getallen in dit document vergelijkbaar en optelbaar zijn, rekening houdend met lokale verschillen vanwege bijvoorbeeld de lokale taxatiewaarde van grond. Deze rekenprincipes zijn bekend bij het ministerie van LNV.

Gebiedsplan impuls Veenweiden - provincie Fryslân

Kansrijk Gebied Aldeboarn/ De Deelen

Aard van de problematiek en type maatregelen

- Mogelijk maken peilverhoging: 3.000 hectare variërend van 15 – 50 centimeter;
- Flexibel Peilbeheer i.s.m. boeren: Hoog als het Kan – Laag als het Moet. Dit gaat om een gebied van circa 2.000 hectare.
- De bodem bestaat in circa 2/3 van het gebied uit een veenpakket van 1,5 á 2 meter dik;
- Aanleggen buffer rondom Natura 2000-gebied De Deelen;
- Aankoop bedrijven binnen 3 kilometer zone stikstofgevoelig Nationaal Park De Alde Feanen.
- Aanleg en verbreden sloten met flauwe taluds en kruidenrijke zones;
- Realiseren Kaderrichtlijn Water-opgave;
- Aanleg recreatieve verbindingen van en naar Aldeboarn en realisering publiekspresentatie over landschap en cultuurhistorie in De Waag in Aldeboarn.

Effecten van maatregelen

- Tegengaan verdroging Natura 2000 De Deelen en verbeteren natuurdoelen in De Deelen;
- Realisering klimaatadaptatie: compensatie waterbergend vermogen en creëren waterberging;
- Versterken biodiversiteit en uitbreiden van het weidevogelkerngebied in ADD Noord;
- Verbeteren landbouwstructuur en het creëren van (nieuw) toekomstperspectief voor de agrarische bedrijven. NB: Onderzoek heeft uitgewezen dat verdergaande bodemdaling in Aldeboarn Zuid, bij een autonoom proces, tot een sterfhuis leidt;
- Versterken recreatie en toerisme; beleving landschap + cultuurhistorie; burgerparticipatie; Onderdeel Nationaal Park Nieuwe Stijl

No-regret

- Er is draagvlak voor gebiedsontwikkeling: boeren staan in de startblokken;
- De gebiedsontwikkeling levert een bijdrage aan meerdere opgaven

Type gebiedsproces

Aldeboarn/ De Deelen is een gebiedsproces van onderop (januari 2017-heden). De gebiedsontwikkeling gebeurt i.s.m. de 68 betrokken bedrijven, burgers en belangenorganisaties.

Aantal hectares aankoop (impuls)	571 hectare
Aantal hectares betrokken polder (hefboom)	5.000 hectare
Aantal betrokken bedrijven aankoop	13 bedrijven
Kosten	1 ^e fase grondaankoop: € 22 miljoen 2 ^e fase inrichting: € 14 miljoen
CO2-reductie	26.500 ton/jr We zijn bezig met de certificering van het project voor de Landelijke Koolstofbank/ Valuta voor Veen.
Stikstofreductie	PM.
Co-financiering	Ja, in totaal € 9,5 miljoen vanuit Klimaatvelop 2019, IBP-Vitaal Platteland en Regiodeal Natuurinclusieve Landbouw. Provincie en Wetterskip hebben co-financiering geregeld (zie inleiding). Gemeente Heerenveen participeert mogelijk via de Erfgoeddeal.

Kansrijk gebied Hegewarren

Aard van de problematiek en type maatregelen

- De Hegewarren is een polder van circa 400 hectare omsloten door water, natuur- en recreatiegebieden. De polder ligt direct ten zuiden van het stikstofgevoelige Natura 2000-gebied én Nationaal Park De Alde Feanen. De polder is zelf geen onderdeel van het NNN;
- De primaire functie is landbouw (9 bedrijven, waarvan 6 melkveehouderijbedrijven met in totaal circa 700 koeien), met vooral aan de randen van de polder recreatie;
- De bodem bestaat uit een veenpakket van gemiddeld twee meter dik. Door oxidatie van het veen daalt de bodem (ruim een halve meter sinds de inpoldering in de jaren '60-'70). Dit heeft verregaande consequenties voor de polder en het gebied er omheen:
 - o Het leidt tot verdere verdroging van omliggende natuurgebieden, waaronder het Natura 2000 gebied De Alde Feanen;
 - o De beheerkosten voor het waterschap zijn (erg) hoog omdat rondom de (relatief kleine) polder een regionale kering ligt die slecht bereikbaar is voor (groot) onderhoud en periodiek versterkt moet worden. De jaarlijkse kosten voor het in standhouden van de polder bedragen mede daardoor circa € 1.000 ha/jaar in plaats van reguliere kosten van circa € 50 à € 100 ha/jaar.
- Het fors verhogen van de peilen, rond maaiveld of deels hoger, is een oplossing voor de gestapelde problematiek. Wanneer dat gebeurt, heeft de bestaande landbouw hier geen toekomst. Daarom is het de intentie is om de betrokken veehouders uit te kopen.

Effecten van maatregelen

- Reductie van CO2 en stikstof uitstoot;
- Verminderen van de verdroging van het Natura2000 gebied De Alde Feanen;
- Verlagen van de kosten voor het in stand houden van de polder;
- Robuuste meer klimaatadaptieve waterhuishouding met ruimte voor waterberging;
- Mogelijkheden voor het vastleggen van CO2 door veengroei of andere nieuwe natuur;
- Verbeteren van de biodiversiteit in het gebied en de omliggende natuurgebieden;
- Bijdragen aan de opgave "Nationaal park 2.0".

No-regret / draagvlak

- De veehouders erkennen de problematiek en zijn bereid mee te werken aan verplaatsing;
- De gebiedsontwikkeling lost lokaal een gestapelde problematiek op en biedt de kans via experimenten kennis op te doen voor een veel groter gebied;
- Bijkomend voordeel voor de belastingbetaler is de besparing op de instandhoudingskosten.

Type gebiedsproces

Het is een lopend gebiedsproces. We gaan middels co-creatie op zoek naar de maatschappelijk meest optimale inrichting van het gebied. De gedachte is om een deel van het gebied in te zetten voor experimenten, met als doel effecten van vernatting en nieuwe strategieën (bv. natte vormen van landbouw) te onderzoeken voor zowel de toekomst van het gebied zelf als andere veenweidegebieden. We zoeken maximaal aansluiting bij de kwaliteiten van het gebied en de omgeving en kijken naar meekoppelkansen van andersoortige opgaven zoals hernieuwbare energie en recreatie.

Aantal hectares aankoop (impuls)	400 hectare
Aantal hectares betrokken polder (hefboom)	400 hectare
Aantal betrokken bedrijven aankoop	8 bedrijven (waarvan 6 melkveebedrijven)
Kosten	1 ^e fase grondaankoop: € 30 à 35 miljoen 2 ^e fase inrichting: is sterk afhankelijk van de invulling van het gebiedsproces
CO2-reductie	0,016 Mton/ jaar

	We zijn bezig met de certificering van het project voor de Landelijke Koolstofbank/ Valuta voor Veen.
Stikstofreductie	Uit berekeningen blijkt dat de huidige stikstofemissie ruim 9000 kg stikstof per jaar bedraagt. Op de kwetsbare gebieden (blauwgraslanden en veenmosrietlanden) komt daarvan maximaal respectievelijk 36 en 85 mol stikstof per hectare per jaar terecht. Als deze emissie wordt beëindigd, wordt de overschrijding van de kritische depositiewaarden op beide kwetsbare soorten met circa 15% teruggebracht.
Co-financiering	Ja, Provincie, Wetterskip en mogelijk gemeente.

Gebiedsplan impuls Veenweiden – provincie Groningen

De provincie Groningen werkt samen met de waterschappen Hunze en Aa's en Noorderzijlvest aan een aanpak veenoxidatie, een position paper veenoxidatie is bestuurlijk vastgesteld en het tegen gaan van veenoxidatie maakt onderdeel uit van het huidige coalitieakkoord.

In de provincie Groningen zijn drie veenweidepolders met dikke homogene veenpakketten waar veenoxidatie en bodemdaling plaatsvindt. De gebieden hebben elk een ander karakter door de ligging ten opzichte van bestaande natuur en actuele mogelijkheden mbt grondposities, hierdoor hanteren we drie verschillende gebiedsspecifieke aanpakken. Op de eerste twee locaties zijn in 2020 en 2021 al grote stappen te zetten aangezien op locatie 1 is al een gebiedsproces gaande is en op beide locaties zijn strategische grondaankopen mogelijk. Op deze locaties is de hefboomwerking het grootst. Op locatie drie is de problematiek bekend bij de grondeigenaren en het waterschap is bezig met een watergebiedsplan waar veenoxidatie een belangrijke rol in speelt. Het is wenselijk om in deze gebieden een gebiedsproces op te starten waarbij naast aankoop de focus is op de blijvers en nieuwe verdienmodellen. Met het opvoeren van locatie 3 overprogrammeren we op de beoogde beschikbare middelen, desondanks willen we de mogelijkheden en kansen wel inzichtelijk maken. De overige veengronden in Groningen worden in dit stuk buitenbeschouwing gelaten. Voor alle gebieden met veen en waar door veenoxidatie CO₂ uitstoot en bodemdaling aan de orde is, gaat de provincie Groningen samen met de waterschappen een plan van aanpak opstellen. Op locatie 1 en 2 worden de mogelijkheden groter bij de beschikbaarheid van extra middelen.

Omdat de provincie Groningen in de opstartfase zit van een brede aanpak veenoxidatie is het op dit moment niet wenselijk om locaties en polders specifiek bij naam te noemen omdat er nog niet uitgebreid met de streek is gecommuniceerd over de voorgenomen aanpak veenoxidatie.

Locatie 1 - Veenweidepolder ten westen van de stad Groningen.

Op deze locatie doet zich een unieke kans voor waarbij het mogelijk is om twee agrarische bedrijven aan te kopen in een veenweidepolder binnen een peilgebied. Het betreft 50 ha uitkopen waarna peilaanpassing en omvorming naar natuur mogelijk is, ook zijn er mogelijkheden voor een ander agrarisch gebruik waarbij we denken aan experimenten met nattere teelt en het verhogen van de biodiversiteit. In dit gebied is al een intensief gebiedsproces gaande (realiseren NNN) waarbij een veenweidepolder van 400 ha omgezet wordt van landbouw naar natuur met aangepaste peilen. De beoogde 50 ha ligt op 3 km van een natura 2000 gebied en 11 km van stikstof gevoelige habitats. Effecten op stikstof gevoelige habitats moeten nog doorgerekend worden. De kosten voor het uitkopen komen neer op circa 3,9 miljoen. Cofinanciering is mogelijk vanuit de NNN- budgetten. Er zijn nu mogelijkheden in dit gebied, landeigenaren staan open voor verkoop en gesprekken daarover zijn gaande. De polder is een hydrologisch sleutelpunt en heeft een positief effect op de nabijgelegen NNN. De bijdragen aan andere rijksdoelen zoals biodiversiteit, kwaliteit van het landschap en kringlooplandbouw zijn koppelbaar bij een inrichting als extensieve weiden met hoge waterpeilen.

Tabel 1.

Aantal hectares aankoop (impuls):	50 ha
Aantal hectares betrokken polder (hefboom):	400 ha
Aantal betrokken bedrijven:	3
Kosten:	3,9 Miljoen
CO ₂ reductie:	1480 ton per jaar
Stikstofreductie:	Nader te bepalen
Co-financiering:	Middelen uit NNN, PLG3 en coalitieakkoord.

Locatie 2. Zuidlaardermeergebied

Het Zuidlaardermeergebied is een Natura 2000 gebied bestaande uit laarveenmoeras en een veenweidepolder. Direct grenzend aan dit gebied bevindt zich een veenweidepolder met een

agrarische functie. Dit gebied, gelegen ten oosten van de Hondsrug, bevat dikke veenpakketten met een diepe ontwatering. In dit gebied doet zich de mogelijkheid voor om 12 hectare grond te verwerven waardoor een groot peil vak ontstaat van 69 hectare waar het water substantieel opgezet kan worden. De gronden grenzen aan huidig NNN en Natura 2000 en door de terreinbeherende organisatie is een inrichtingsplan opgesteld waarbij het tegengaan van CO2 uitstoot centraal staat. Het gebied is gelegen op circa 4 km van stikstof gevoelige habitats.

Daarnaast heeft het een deel van het gebied een agrarische functie. Het doel is hier om een gebiedsproces te starten en om in overleg met de grondeigenaren te onderzoeken wat de mogelijkheden zijn. Het uitgangspunt is een (extensieve) agrarische functie te behouden, perspectief bieden aan ondernemers, de biodiversiteit te vergroten en andere verdienmodellen te onderzoeken. Er is co-financiering beschikbaar uit NNN en N2000 Budget.

Tabel 3.

Aantal hectares aankoop (impuls):	12 ha
Aantal hectares betrokken polder (hefboom):	69 ha
Aantal betrokken bedrijven:	1
Kosten (aankoop en inrichting):	1,1 Miljoen
CO2 reductie:	250 ton per jaar. Afhankelijk van gebiedsproces
Stikstofreductie:	Nader te bepalen
Co-financiering:	Middelen uit NNN, PLG3 en coalitieakkoord.

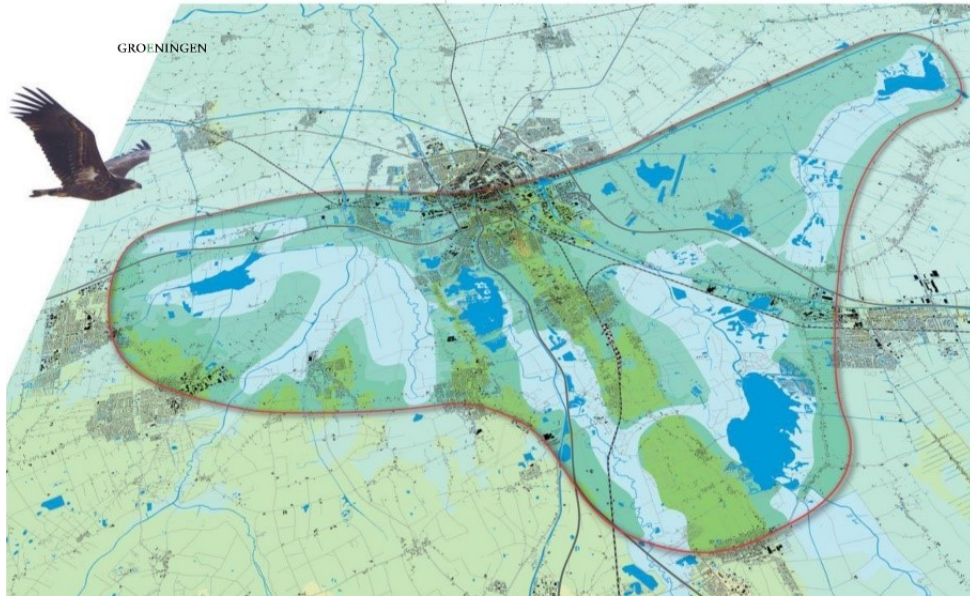
Locatie 3. Veenweidepolders ten oosten van de stad Groningen

Ten oosten van de stad Groningen tussen het Eemskanaal en het Roegwold (NNN) zijn mogelijkheden tot aankoop van 105 hectare, kosten circa 5 miljoen. Deze grond maakt onderdeel uit van een groter peilgebied wat deels in eigendom is van de overheid. In dit gebied wordt door de waterschappen een stand still principe gehanteerd met betrekking tot het waterpeil. Hier willen we een gebiedsproces opstarten met het waterschap. Doorrekenen van de gevolgen van bodemdaling is reeds gedaan, het opstellen van een MKBA is de volgende stap. De agrariërs in het gebied zijn geïnformeerd en bekend met de veenproblematiek en kijken naar de overheid voor oplossingen en mogelijkheden. Doordat er een aantal gronden in deze polder al in eigendom van de overheid zijn is de grondpositie sterk. De CO2 reductie in 2030 is afhankelijk van het gebiedsproces met de grondeigenaren, de potentie is wel aanzienlijk. In dit gebied zijn koppelingen te maken met klimaatbossen, zonne-energie en biodiversiteit.

Tabel 3.

Aantal hectares aankoop (impuls):	105 ha
Aantal hectares betrokken polder (hefboom):	400 ha
Aantal betrokken bedrijven:	3
Kosten:	5 Miljoen
CO2 reductie:	1480 ton per jaar. Afhankelijk van gebiedsproces
Stikstofreductie:	Nader te bepalen
Co-financiering:	Middelen uit PLG3 en coalitieakkoord.

Laagveengordel van Groningen

Gebiedsplan impuls Veenweiden – provincie Overijssel

Het Veenweidegebied in Noordwest Overijssel bestaat uit de deelgebieden Wieden-Weerribben, Staphorsterveld, Polder Mastenbroek en Kamperveen.

Het gebiedsplan NW Overijssel omvat twee gebied-specifieke maatregelenpakketten die aansluiten bij het bestaande gebiedsproces met de partners. De uitvoering van het plan leidt op korte termijn tot CO2 reductie en levert een bijdrage aan stikstofreductie en natuurdoelen. Er is cofinanciering beschikbaar en in de beheerskosten na uitvoering van de aankoop en inrichtingsmaatregelen in het Uitwerkingsgebied N2000 is voorzien. In het coalitieakkoord Samen bouwen aan Overijssel is voorts € 3 mln gereserveerd voor Veenweide op basis waarvan Provinciale Staten een voorstel kan worden gedaan voor de uitwerking van een gebiedsproces dat kan worden gestart met de aankoop van een aantal bedrijven van vrijwillige stoppers. Het plan draagt daarmee bij een lange termijn perspectief voor natuur en landbouw in het gebied.

Maatregelen 2020/2021	1. Weerribben Wieden (N2000 Uitwerkingsgebied)	2. Weerribben Wieden (buiten N2000)
Aantal hectares aankoop (impuls):	190 (w.v. 110 – 140 uit impuls gelden)	66
Aantal hectares betrokken polder (hefboom):	658	500
Aantal betrokken bedrijven:	50	2
Kosten: (op basis van schadeloosstelling)	€ 10 mln aankoop + € 1 mln plankosten + € 18 mln herinrichting	€ 5 mln aankoop Aanvullende kosten op termijn: € 3 mln (bij toepassen drukdrainage)
CO2 reductie:	11.000 ton CO2 pja	5.365 ton CO2 pjb
Stikstofreductie:	significant	significant
Co-financiering:	€19 mln	-

a daadwerkelijke CO2 reductie op basis van herinrichtingsmaatregelen. Resterende uitvoering en beheer na 2020 gegarandeerd.

b Geschatte potentie hele polder bij voortgezet agrarisch gebruik i.c.m. drukdrainage. Daadwerkelijke CO2 besparing afhankelijk van nog te bepalen maatregelen in Veenweidevisie voor dit gebied.

Rond De Wieden en Weerribben

(binnen de Uitwerkingsgebieden van de ontwikkelgave voor Natura2000)

Hier ligt een gebiedsopgave voor 658 ha. inrichtingsmaatregelen van agrarische grond naar nieuw leefgebied voor o.a. moerasbroedvogels in het kader van Natura2000. Waarvan 340 ha kan worden heringericht in 2021/2023. De overige ha's worden heringericht in de periode 2023-2025. Daarbij wordt het peil in het hele gebied duurzaam verhoogd tot maaiveld en stopt de afbraak van het veen en de uitstoot van CO2. Door de functieverandering van landbouw naar natuur wordt de stikstofdepositie in het N2000 gebied vermindert.

Alle relevante stakeholders zijn vanaf de start bij de planvorming betrokken (gemeenten, waterschap, LTO, Natuurmonumenten en SBB) op ambtelijk en bestuurlijk niveau en stemmen tot heden in met de plannen. Finale PS besluitvorming over de provinciale inpassingsplannen kan plaatsvinden in 2020 en 2021 voor respectievelijk de Wieden en de Weerribben.

Met een bijdrage van € 10 mln uit de impuls gelden en een provinciale bijdrage van € 19 mln kunnen in 2020/2021 de volgende maatregelen worden uitgevoerd:

- aankoop van landbouwgronden (á €10 mln)
- afronden planuitwerking (á € 1 mln)
- herinrichtingsmaatregelen (á € 18 mln)

Voor de resterende uitvoering in 2022 e.v. is een (autonome) additionele provinciale bijdrage van € 10 miljoen beschikbaar.

Het is een no-regret maatregel omdat het onderdeel is van een robuust totaalpakket dat bijdraagt aan meerdere doelen (natuur, CO₂reductie, stikstofreductie) en waarvoor draagvlak is bij alle gebiedspartijen. De totale uitvoering en het beheer zijn voorzien zodat er een duurzaam en permanent resultaat is gegarandeerd.

De duurzame CO₂ reductie door de maatregelen kan worden geschat op 11.000 ton per jaar.

Toelichting inzet van impuls gelden bovenop bestaande middelen

In Wieden Weerribben worden o.a. plannen gemaakt voor nieuwe natuur in de zgn. uitwerkingsgebieden. Dat zijn de gebieden die nu nog een landbouwfunctie hebben en gelegen zijn rond de bestaande natuur. De kosten per ha voor aankoop en inrichting van de landbouwgronden, het opzetten van het peil en het duurzaam borgen van de vernatting door het inrichten als nieuwe natuur (dus realisatie) variëren per deelgebied, maar komt uit op ca. € 70.000,- tot € 90.000,- per ha.

Dit betekent dat met de inzet een bedrag van € 10 mln van de impuls gelden uit het Klimaatakkoord de aankoop en herinrichting van 110 – 140 ha landbouwgrond kan wordt gerealiseerd, waar de waterpeilen tot op maaiveld worden opgezet en de oxidatie van het veen wordt gestopt. De Impuls gelden treden niet in de plaats van andere N2000 middelen, maar zijn de benodigde aanvulling op de beschikbare middelen.

De kosten voor het gehele programma Ontwikkelopgave Natura 2000 in Overijssel worden geraamd op ca. € 600 miljoen. € 260 miljoen hiervan kan worden gedekt uit middelen van het Rijk (Incl. Grond voor Grond) en EU subsidies. Provinciale Staten hebben een aanvullend budget beschikbaar gesteld van € 290 miljoen. Er is dus een tekort van totaal € 50 mln. € 10 miljoen hiervan kan worden toegerekend aan Weerribben Wieden dat met een begroting van € 120 miljoen 20% van het totaal is.

Rond De Wieden en Weerribben (buiten de opgave voor Natura2000)

Uitkoop bedrijven als hefboom voor gebiedsproces. Uit het bestaande gebiedsproces is van een aantal bedrijven bekend dat zij belangstelling hebben voor stoppen/verplaatsen. Het gaat in totaal om ca 65 ha. Over de concrete mogelijkheid van het inzetten van de impuls gelden is (nog) geen overleg met betrokken bedrijven, in afwachting van een reëel perspectief op het benodigde budget. De verwachting is dat aankooponderhandelingen snel kunnen starten als hiervoor Impuls gelden beschikbaar komen, met een verwachte aankoop in 2020/2021. Verwachte aankoopkosten € 5 mln (impuls gelden)

Na aankoop kunnen de gronden duurzaam worden omgezet in een andere/extensievere vorm van landbouw met hogere peilen of drukdrainage ter uitvoering van de met de gebiedspartners nog op te stellen Veenweidevisie conform het Klimaatakkoord. Mogelijk in te zetten als grondbank in een gebiedsgerichte aanpak met als doel optimalisatie van effect en draagvlak CO₂ beperkende maatregelen. Deze (extensiverings-) maatregelen hebben tevens effect op het verminderen van de stikstofdepositie in het naastgelegen N2000 gebied.

Het is een no-regret-maatregel omdat het aansluit bij bekende wens van een aantal bedrijven om te stoppen of verplaatsen. De ligging aansluitend aan een N2000 gebied zorgt voor een onmiddellijke verlaging van de stikstofbelasting bij bedrijfsbeëindiging. Beschikbare hectares geven op voorhand toekomstperspectief voor de blijvers: een goed vertrekpunt bij het maken van een toekomstvisie voor de polder gericht op vermindering van CO₂ uitstoot in combinatie met toekomstvaste bedrijven.

Gebiedsplan impuls Veenweiden – provincie Utrecht

1. Inleiding

De Utrechtse veenweidegebieden omvatten ca. 42.000 hectare, dat is bijna 1/3 van de provincie en ca. 14% van het totale Nederlandse areaal. Daarvan is ca. 30.000 ha bodemdalingsgevoelig. De veengebieden liggen vrijwel geheel in het westelijk deel van de provincie. In het noordoostelijke deel van de provincie, in Eemland, liggen ook nog enkele veenpolders met bodemdaling.

Het Utrechtse veenweidegebied bestaat uit een dik veenpakket oplopend tot een dikte van 10 meter. De bodemdaling varieert en kan oplopen tot 14 mm/jaar. De totale jaarlijkse uitstoot van CO₂-eq in de Utrechtse veenweidegebieden wordt geschat op 0,5 Mton. Er liggen enkele stikstofgevoelige Natura2000-gebieden in of vlak bij het veenweidegebied, soms net over de provinciale grens (Botshol, Nieuwkoopse Plassen, Zouwe Boezem).

In december 2018 is de Visie Bodemdaling vastgesteld, mede als bouwsteen voor de omgevingsvisie. In het Coalitieakkoord 2020-2023 is de ambitie neergelegd dat de bodemdaling in 2030 binnen onze provincie met gemiddeld 50% is afgeremd. Bodemdaling zorgt voor uitstoot van CO₂-eq. Gesteld kan worden dat 50% remmen van bodemdaling 50% verminderen van uitstoot van CO₂-eq betekent. Voor het remmen van bodemdaling zijn middelen opgenomen in de provinciale begroting die kunnen dienen als cofinanciering voor de Impulsgelden van het Rijk.

Samen met waterschappen, landbouw en natuurorganisaties zijn we al jaren in gebiedsprocessen bezig om via integrale gebiedsprocessen bodemdaling af te remmen, de waterkwaliteit te verbeteren, de biodiversiteit te versterken en de landbouw in haar ontwikkeling naar meer duurzaamheid verder op weg te helpen. De opgave om de CO₂-eq-uitstoot te remmen, zoals het Klimaatakkoord dat van ons vraagt, is voor ons dus niet nieuw, maar met de actualiteit van nu vraagt het wel om een versnelling en een intensivering van de aanpak. Met de inzet van de Impulsgelden kunnen we dit in gang zetten, maar daarmee zijn we ook zeker nog niet klaar.

Samen met de waterschappen Amstel, Gooi en Vecht (AGV) en de Stichtse Rijnlanden (HDSR) hebben wij voorliggend bod vanuit de provincie Utrecht opgesteld, zodat optimale synergie ontstaat tussen de verschillende opgaven in het gebied. Het is te beschouwen als een startdocument waarmee we samen met partijen een lerend en adaptief proces ingaan.

De provincie Utrecht kiest voor een aanpak waar de rijksmiddelen en de eigen middelen samenkomen. Dit betekent een financiering vanuit de Impulsgelden van 18 miljoen euro en als hefboomwerking een cofinanciering van 12 miljoen euro uit provinciale middelen. Daarnaast zijn er inkomsten door doorverkoop van de gronden die na eventuele afwaardering voor dekking van een deel van de kosten zorgen. Het is te verwachten dat de kosten van de maatregelen, zoals hieronder in de tabel genoemd, hiermee gefinancierd kunnen worden.

Samenvattend verwachten we ruwweg met deze aanpak het volgende te bereiken:

Samenvatting Utrecht Impulsgelden veenweiden 2020/2021	
Aantal hectares aankoop (impuls):	330
Aantal hectares betrokken polder (hefboom):	4350
Aantal betrokken bedrijven:	Nog niet aan te geven
Kosten aankoop	19,8 MEuro
Kosten maatregelen	7,7 MEuro
Kosten totaal	27,5 MEuro
CO ₂ eq-reductie:	18.300 ton/jr. = 2 % van de doelstelling van het Klimaatakkoord
Stikstofreductie:	Nog niet aan te geven
Dekking:	€18 mln. Impulsgelden veenweiden + €12 mln. cofinanciering uit provinciale middelen conform de meerjarenbegroting 2020-2023 + pm inkomsten uit doorverkoop grond (na eventuele afwaardering).

Leeswijzer:

Het hiernavolgende beschrijft de aanpak van de provincie Utrecht voor het inzetten van de Impulsgelden van het Rijk. Hoofdstuk 2 geeft een korte duiding van enkele belangrijke strategische aandachtspunten. Hoofdstuk 3 omvat het voorstel om in 2020-2021 enkele nieuwe kansrijke gebiedsprocessen met hoge urgentie op te pakken. Daarna gaan we hoofdstuk 4 in op mogelijkheden voor intensivering van reeds lopende gebiedsprocessen en in hoofdstuk 5 tenslotte laten we zien wat afgelopen jaren al is gedaan en wat in de verdere toekomst in het verschiet ligt.

2. Een strategische aanpak

De volgende aspecten zijn van belang om een gebiedsproject kansrijk en zinvol te laten zijn:

- **Gebieden selecteren met hoge prioritering:**
Wij hebben als uitgangspunt genomen dat het gebieden zijn met een bodemdaling van meer dan 4 mm/jaar en dicht bij een N2000-gebied. Voor de ligging van al deze gebieden, zie kaart 1 achteraan dit document.
- **Gebiedsgerichte aanpak polder-breed en integraal:**
Gebieden (polders) met een omvang van circa 400–800 ha zijn herkenbaar en werkbaar voor gebiedsprocessen met de doelstelling zoals we die hier hebben. Op dit schaalniveau is er ook onderlinge verbondenheid/ betrokkenheid en draagvlak mogelijk (hefboom). Binnen zo'n polder kiezen we voor een zo integraal mogelijke aanpak:
 - Afremmen bodemdaling/ reductie CO₂eq-emissie, door de (zomer)grondwaterstand te verhogen o.a. met inzet van veenweideninfiltratiesystemen (onderwaterdrainage en drukdrainage).
 - Verlagen stikstofuitstoot (om te beginnen nabij de Natura2000-gebieden). Dit wordt vooral bereikt door extensivering van de landbouw.
 - Benutten meekoppelkansen, zoals vergroting biodiversiteit (weidevogels) en verbeteren waterkwaliteit (KRW), kringlooplandbouw, energieopwekking.
- **Draagvlak in het gebied:**
Bij een gebiedsgerichte aanpak is draagvlak onder de boeren essentieel. Dat betekent zoveel mogelijk aansluiten bij initiatieven in het gebied, daar de beweging opzoeken. Als overheid faciliteren en stimuleren in de richting van de opgaven en doelen waar we voor staan.
- **Een heldere opgave:**
De opgaven per gebied en de prioriteiten worden aan het begin van het gebiedsproces helder meegegeven. Daarbij moet ervoor gewaakt worden niet te veel opgaven tegelijkertijd te willen stapelen, dan ontstaat het risico dat mensen afhaken. Voor bodemdaling is het de doelstelling uit het Coalitieakkoord: 50% reductie bodemdaling. Voor stikstof is dat maatwerk, dit zal per gebiedsproces moeten worden bekeken. Ook de kaders aan begin van het proces worden

duidelijk meegeven. Daarna wordt aan het gebied over gelaten hoe dit in te vullen en met een aanbod te komen.

- **Een adaptief proces:**

Het klimaatkoord gaat uit van een adaptief proces. Ook gebiedsprocessen hebben het karakter adaptief te zijn, afhankelijk van draagvlak en lokaal maatwerk. In de aanpak is ruimte voor flexibiliteit.

3. Mogelijke maatregelen

Voorop staat dat er een duurzame toekomst is voor de agrariërs in het gebied, met een economisch rendabele bedrijfsvoering. Daarbinnen moet aandacht zijn voor een andere wijze van landbouwbedrijven, zoals natte teelten en kringlooplandbouw. Het opkopen van landbouwgrond met de financiële middelen van 18 miljoen uit de impuls gelden, vormt één schakel binnen het gebiedsproces. Met de aangekochte grond kan een ruilproces in de polder worden gestart. Die ruil moet zodanig gebeuren dat op de daarvoor geschikte gronden de maatregelen genomen kunnen worden die de eigenlijke CO₂eq-reductie opleveren. Dat kunnen maatregelen zijn zoals de aanleg van veenweideninfiltratiesystemen (ook bekend als drukdrainage/onderwaterdrainage), verhoging van het polderpeil of het omzetten naar natte teelten.

Aandacht behoeven ook de gronden waarvoor eerdergenoemde maatregelen, om verschillende redenen, geen oplossing kunnen bieden. Hier kan gedacht worden aan afwaardering. Incidenteel kan (NNN) natuur worden aangelegd, maar dit moet bekostigd worden uit daarvoor bestemde middelen, niet die van de impuls gelden.

Mogelijk moet ook het watersysteem iets anders worden ingericht om de maatregelen mogelijk te maken. Hierbij willen we waken voor versnippering van het watersysteem en daarom kiezen we voor een aanpak op polderniveau.

Wat betreft veenweideninfiltratiesystemen als technische maatregel om grondwaterstanden te verhogen: naar de mate van effectiviteit hiervan is volop onderzoek gaande (evenals naar andere maatregelen). Dit kan betekenen dat er in de loop der jaren andere technische tools bijkomen om CO₂eq-uitstoot te beperken.

De aankopen vinden naar verwachting plaats in 2020/2021, het verdere gebiedsproces en het nemen van de maatregelen zal doorlopen tot in de jaren erna.

4. Twee nieuwe gebiedsprocessen

Het plan is om in 2020 in de prioritaire gebieden te starten met twee nieuwe gebiedsprocessen. Dit biedt kansen om daadwerkelijk tot een versnelling en intensivering te komen van de CO₂eq-reductie / afremmen bodemdaling in het Utrechtse veenweidengebied. De klimaatdoelen staan daarbij als doelen voorop, waarbij de stikstofopgave als kans meegenomen wordt. Ook andere doelstellingen kunnen als meekoppelkansen worden meegenomen, indien daar draagvlak voor is in het gebied.

Het voorstel is om in ieder geval in 2020 met twee polders te starten: Waardassackerpolder en Polder Zegveld. Beide polders hebben een zeer sterke bodemdaling (>8mm per jaar) en liggen dichtbij of grenzen aan een Natura2000-gebied. Hoewel er volop contacten zijn, lopen er nog geen gebiedsprocessen. Vanuit de opgaven gezien hebben deze twee polders de hoogste prioriteit. Bovendien zijn er ook signalen dat er in deze twee polders beweging gaande is op grondgebied en dat agrariërs wensen hebben om mee te kunnen doen aan veenweideninfiltratiesystemen.

Naast deze twee polders, is het voornemen om ook in het zuidwestelijke deel van de Utrechtse veenweiden (ten zuiden A12) nog een gebiedsproces te starten. Welke hiervoor het meest geschikt is, zullen we dit jaar (2020) nader bekijken.

Waardassackerpolder - Gemeente De Ronde Venen. Een polder van ca 340 ha die vrijwel grenst aan het Natura2000-gebied Botshol en is deels weidevogelkerngebied. De polder heeft een zeer sterke bodemdaling (8-9 mm/jaar), Het ligt in het beheergebied van waterschap AGV. De gebiedscommissie geeft aan in gesprek te zijn met een potentiële 'stopper' waardoor mogelijk ca 40 ha beschikbaar komt. De vrijkomende gronden kunnen dan worden ingezet in een gebiedsproces, waardoor ze als een hefboom kunnen fungeren voor de resterende 350 ha in de polder (vernatting, extensivering, weidevogelbeheer). Als meekoppelkans kan ook het realiseren van de groene contour direct aan de zuidkant, als overgangsgebied naar N2000-gebied Botshol, worden meegenomen. In de voorbereidende fase van het gebiedsproces wordt bekeken of dit kansrijk is.

De aankoop zou een kostenpost van 2,4 MEuro zijn, voor maatregelen in de totale polder gaat het om 0,63 MEuro. We schatten met de maatregelen 1300 ton/jr. aan CO₂-uitstoot te kunnen beperken.

Polder Zegveld - gemeente Woerden, polder van ca 400 ha
De polder heeft een zeer sterke bodemdaling (>8mm/jaar), grenst aan het Natura2000-gebied Nieuwkoopse Plassen in Zuid-Holland en aan het Utrechtse N2000-gebied 'Schraallanden langs de Meije'. Het is deels weidevogelkerngebied en het ligt in het beheergebied van HDSR. In het gebied is de provincie in een aankoopgesprek met een agrariër die heeft aangegeven te willen stoppen met zijn bedrijf. Een taxatie is inmiddels op initiatief van de provincie uitgevoerd. Het bedrijf ligt tegen het N2000-gebied Nieuwkoopse Plassen aan (Zuid-Holland). Vrijkomende gronden zouden ingezet kunnen worden als hefboom om de polder te extensiveren en grondwaterpeilen te verhogen. Daarmee zouden de gronden een buffer kunnen zijn voor de naastliggende N2000-gebieden.

De aankoop zou een kostenpost van 3.0 MEuro zijn, voor maatregelen in de totale polder gaat het om 0,57 MEuro. We schatten met de maatregelen 1350 ton/jr. aan CO₂-uitstoot te kunnen beperken.

5. Reeds lopende gebiedsprocessen

Twee bestaande gebiedsprocessen willen we voortzetten en zo mogelijk intensiveren. Deze polders kennen een grote tot zeer grote bodemdaling en liggen beide niet in de buurt van N2000-gebieden. Met de versterking van deze twee gebiedsprocessen hebben we als belangrijk doel de reductie van CO₂-uitstoot via afremmen van bodemdaling. Andere doelstellingen (zoals verduurzaming bedrijfsvoering en versterken biodiversiteit, m.n. weidevogels en sloten) nemen we als meekoppelkans mee.

Groot Wilnis Vinkeveen en omgeving

In Groot Wilnis-Vinkeveen (GWV), net ten zuiden van de Vinkeveense Plassen in het gebied van AGV, wordt uitvoering gegeven aan het convenant GWV 2010-2020 dat door verschillende partijen is ondertekend, zoals gemeenten De Ronde Venen en Stichtse Vecht, LTO, Agrarische Natuurvereniging, Staatsbosbeheer, waterschap AGV en diverse lokale partijen. De doelen zijn gezamenlijk opgepakt: natuur, recreatie, landbouw, waterkwaliteit en tegengaan bodemdaling. Er lopen diverse deelprojecten die zoveel mogelijk in samenhang worden opgepakt. Momenteel wordt het convenant geëvalueerd en wordt nagedacht over een vervolg. De boeren (ca. 30) hebben zich sinds kort georganiseerd in de Gebiedscoöperatie GWV en zien het afremmen van bodemdaling als een belangrijk aandachtspunt zien om ook in de toekomst nog te kunnen blijven boeren. Zij zijn voornemens om, met de convenantmiddelen die nog beschikbaar zijn en met hulp van het waterschap, binnen het convenantgebied de aanleg van onderwaterdrainage verder uit te rollen. Maar ook daarbuiten zijn er mogelijkheden en kansen voor aanleg van onderwaterdrainage. Voor deze gebieden willen we de Impulsgelden inzetten.

De gebieden die we daarbij voor ogen hebben, zijn in totaal ca. 1000 ha groot en bestaan uit een gebied ten zuidoosten van het convenantgebied en daarnaast nog een gebied aan de westkant van het convenantgebied: Wilnise Veldzijde. Wilnise Veldzijde kent een grote bodemdaling (4-12 mm/jr) en is deels weidevogelkerngebied. Bij de agrariërs is groot draagvlak voor maatregelen om bodemdaling te remmen. Ook zijn er kansen voor kringlooplandbouw en het versterken van de

weidevogelpopulatie. Wij denken in deze bredere omgeving van GWV ca. 100 ha te kunnen aan te kopen van boeren die overwegen te stoppen om in te zetten in het gebiedsproces om als hefboom te werken voor de rest van de polder.

De aankoop zou een kostenpost betreffen van 6,0 MEuro, voor maatregelen in de totale polder gaat dit om 1,1 MEuro. We schatten met de maatregelen 2600 ton/jr. aan CO₂-uitstoot te kunnen beperken.

Kamerik-Harmelen / Veenweiden in Beweging

In het gebied Kamerik-Harmelen is een kavelruil in voorbereiding door de provincie Utrecht in samenwerking met gebiedspartners. De provincie Utrecht ziet deze kavelruil als een pilot voor de klimaatopgave en nieuw grondbeleid. Daarnaast loopt het gebiedsproces “Veenweiden in Beweging” (VIB). Hierin werken de drie overheden de gemeente Woerden, het waterschap HDSR en de provincie Utrecht samen met de gebiedspartners (ca. 50 agrariërs) aan een lange termijnvisie (voor de toekomst 2030–2050). Immers een gezamenlijk toekomstperspectief geeft handelingsperspectief voor alle gebruikers in het door bodemdaling onderhevige landschap.

Het gebied dat we voor de impuls gelden op het oog hebben is 3000 ha groot. Grote delen van het projectgebied hebben een grote bodemdaling (4-8 mm per jaar) en het gebied is deels weidevogelkerngebied. Het ligt in het beheergebied van HDSR. Wij denken in dit gebied ca. 100 ha te kunnen aankopen van boeren die overwegen te stoppen. Deze hectares kunnen worden ingezet in het gebiedsproces om als hefboom te werken voor de rest van de polder. De provincie heeft zelf 82 ha grond in bezit, die bij de kavelruil ingezet kan worden als ruilgrond. De doelen van de kavelruil zijn nu aangepast zodat de kavelruil beter aansluit bij de klimaatopgave en het coalitieakkoord en kan invulling geven aan een duurzame toekomst voor de agrariërs. In het gebiedsproces gaan we met de deelnemers in gesprek over een samenhangend pakket van maatregelen:

- uitrol van veenweidenwaterinfiltratiesystemen (onderwaterdrainage);
- het opheffen van onderbemalingen op percelen die worden geruild;
- aangepast grondgebruik met hoge grondwaterpeilen;
- zoeken naar kansen voor natte teelten;
- zoeken naar kansen voor energieopwekking (energie neutrale landbouw), kringlooplandbouw en versterken weidevogelpopulatie

De aankoop zou een kostenpost betreffen van 8,4 MEuro, voor maatregelen in de totale polder gaat dit om 5,4 MEuro. We schatten met de maatregelen 13.000 ton/jr. aan CO₂-uitstoot te kunnen beperken.

6. Verleden en toekomst

Binnen de provincie Utrecht lopen en liepen diverse gebiedsprocessen, met daarbinnen aandacht voor het remmen van bodemdaling, die al in een vergevorderd stadium zijn. Hieronder een kleine bloemlezing.

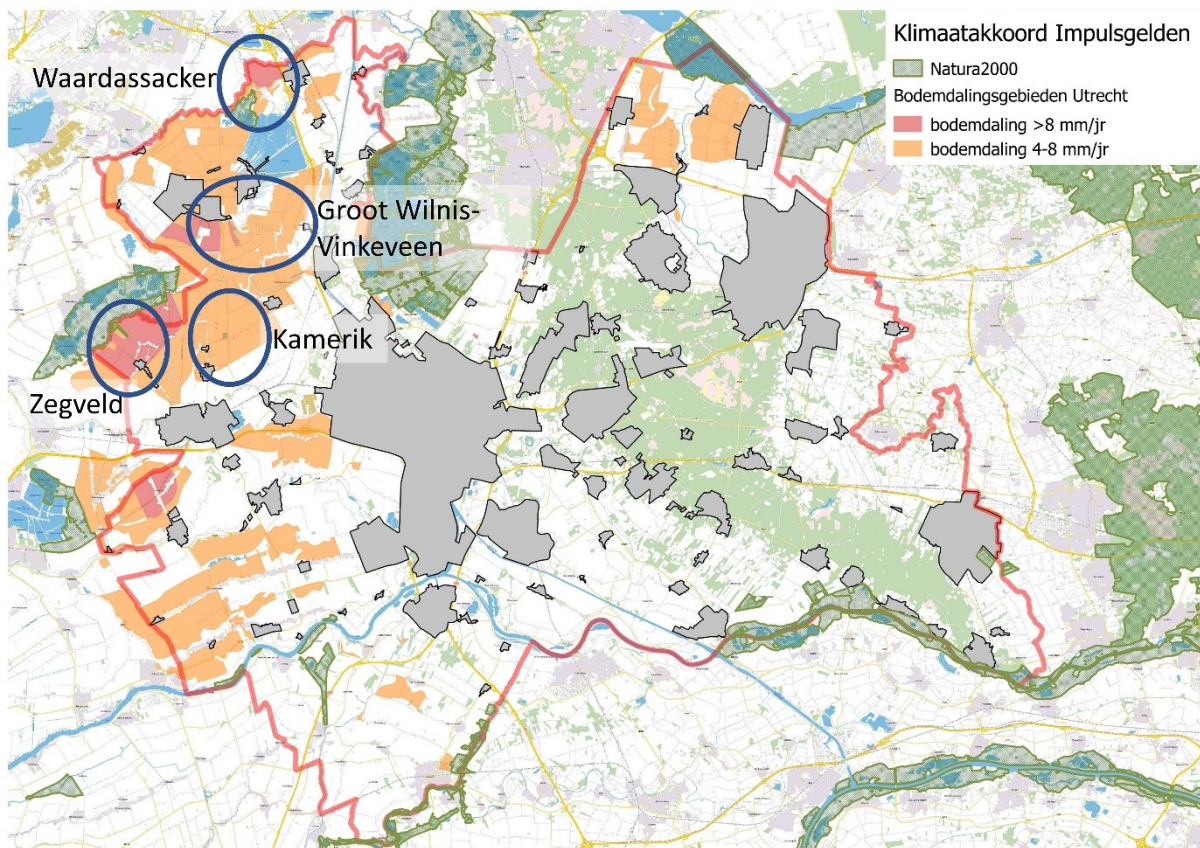
- *Marickenland en Groot Mijdrecht-Noord:* Hier wordt in totaal 400 ha natuurgebied (moeras) ingericht, waarbij het peil flink omhoog gaat, waarmee de CO₂-uitstoot wordt gereduceerd. De financiële middelen, voor het deel dat nog niet is aangelegd, zijn voorhanden.
- *Wilnis Bovenlanden:* Grenzend aan Groot Wilnis Vinkeveen. In dit gebied van 375 ha vindt natuurontwikkeling plaats, waarbij vooral gestreefd wordt naar natte weidegebieden. Binnenkort wordt als sluitstuk het peil verhoogd, waardoor de bodemdaling geremd wordt en de CO₂-uitstoot gereduceerd.
- *Groot Wilnis-Vinkeveen:* In het gebied waar we een bestaand gebiedsproces willen versterken is in het kader van dat gebiedsproces ca. 200 ha onderwaterdrainage aangelegd met subsidie van de provincie.

Met het inzetten van de Impulsgelden worden de doelstellingen voor afremmen bodemdaling en reductie CO₂eq-emissie nog lang niet gehaald. Er zijn in meer gebieden maatregelen nodig om de

doelen te realiseren. In de nog op te stellen Regionale Veenweidenstrategie zetten wij hiervoor een koers uit richting 2030 en zullen we aangeven welke gebieden daar dan voor in aanmerking komen / geschikt zijn. Dit hangt van veel factoren af, o.a. of er draagvlak is in een gebied, om een gebiedsproces te starten voor het realiseren van klimaatdoelen en andere maatschappelijke doelen. In 2021 zullen we een start maken met de verkennende fase hiervoor. Het gaat In ieder geval om de hiernavolgende gebieden, waar sprake is van aanzienlijke bodemdaling. Uit deze gebieden ontvangen we al signalen van agrariërs dat zij belangstelling hebben voor onderwaterdrainage en aanverwante technieken.

- Baambrugge
- Oudewater
- Lopikerwaard
- Eemland

Kaart 1: Overzicht bodemdalingsgebieden en N2000-gebieden

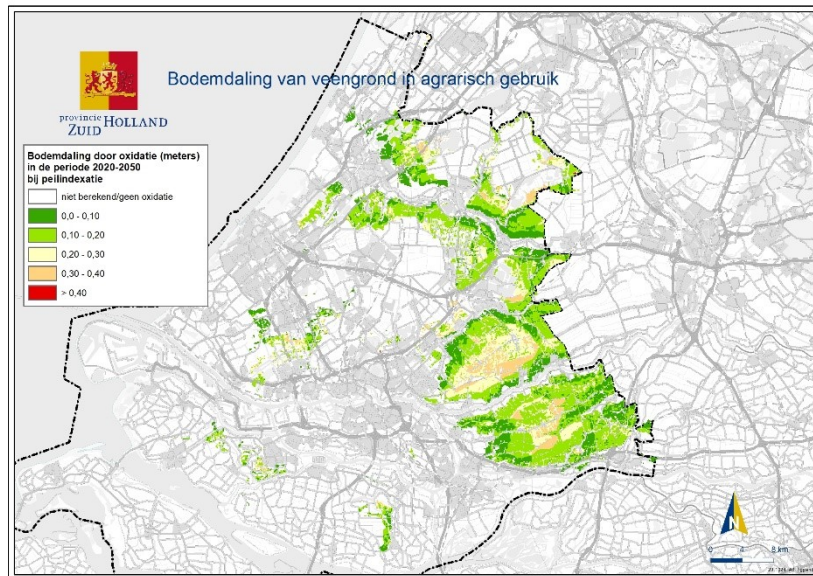

Gebiedsplan impuls Veenweiden - provincie Zuid-Holland

Inleiding

Zuid-Holland is de provincie met een groot oppervlak aan veengronden in agrarisch gebruik (= 42.184 ha¹). Daarbij bestaat het meeste veenweidegebied in de provincie uit een dik veenpakket, oplopend tot 12 meter diep.

Om een goed beeld te krijgen van mogelijke CO₂-winst uit de bodem, hebben we gebruik gemaakt van de kaart die Deltares in 2020 in opdracht van de provincie Zuid-Holland heeft gemaakt waarop de verwachte snelheid van bodemdaling door oxidatie in Zuid-Holland is te zien² (zie afbeelding 1). De snelheid van de bodemdaling door oxidatie is een maat voor de hoeveelheid CO₂ die daarbij vrij komt. Op basis van deze kaart zijn acht meest dalingsgevoelige gebieden gekozen waar een nadere uitwerking mogelijk is. Aan de hand van de kaart zijn berekeningen gemaakt van de te verwachten CO₂-winst bij het verminderen van de bodemdaling.

Afbeelding 1 Oxidatie veenweidegebieden Zuid-Holland over een periode van 30 jaar bij ongewijzigd beleid

Aanpak veenweidestrategie in Zuid-Holland

Zuid-Holland kent in haar veenweidegebied een grote verscheidenheid aan gebieden, van kleinschalig tot grootschalige inrichting, gelegen dicht bij grotere steden of juist niet. Om -gegeven deze verscheidenheid- toch op provinciaal niveau een veenweidestrategie te kunnen opstellen voor de lange termijn, is een aanpak ontwikkeld die recht doet aan de verscheidenheid van de gebieden en lopende gebiedsprocessen, maar ook een totaalbeeld voor de provincie oplevert.

De aanpak van het opstellen van de provinciale veenweidestrategie bestaat uit de volgende onderdelen:

1. Keuze van prioritaire gebieden binnen Zuid-Holland.

In tabel 1 is per gebied een overzicht gegeven van de omvang in hectares met de CO₂-winst uit de gele, oranje en rode delen (zie afbeelding 1). In drie gebieden is een groot aandeel van de CO₂-winst te behalen (geel geaccentueerd in de tabel). We zien dat in deze gebieden het proces op gang komt om te komen tot een veenweideaanpak. Ook zijn er in deze gebieden al gebiedsprocessen actief waarbij de impuls gelden een versnelling kunnen geven op de lopende maatregelen en acties.

¹ De exacte oppervlakten wijzigen nog licht door correctie op basis van de meest actuele grondgebruikskaat.

² De kaart laat bodemdaling zien door oxidatie van veen en organisch rijke moerige gronden. De moerige gronden dalen minder hard dan veengronden. De kaart is gebaseerd op homogene (vaak landelijke) datasets en algemene modelberekeningen. Het geeft schattingen, maar kan op lokaal niveau onnauwkeurigheden vertonen. De kaart is in opdracht van de provincie Zuid-Holland door Deltares gemaakt.

Daar waar initiatieven uit de overige gebieden naar voren komen, kunnen deze rechtstreeks mee bij het opstellen van de provinciale veenweidestrategie (zie verder).

VEENGEBIEDEN	TOTAAL		ZOEKGEBIED (geel+oranje+rood)			
	ha veenweide	tonCO2/jr	ha	tonCO2/jr	%	tonCO2/ha/jr
1.Kagerplassen	1.900	21.018	598	10.847	6%	18
2.Krimpenerwaard	10.955	130.672	4.447	81.767	42%	18
3.Midden Delfland	1.085	11.543	368	6.742	3%	18
4.Molenlanden Alblasserwaard	12.639	121.931	2.390	43.918	22%	18
5.Nieuwkoop e.o. ten Noorden van Oude Rijn	7.599	72.578	1.351	25.329	13%	18
6.Rijn en Veenstreek	3.443	30.525	319	5.813	3%	18
7.Waddinxveen + Bodegraven-Reeuwijk	3.890	38.826	848	15.433	8%	18
8.Zuidplas	671	9.080	352	6.465	3%	18
Totaal	42.184	436.172	10.673	196.315		

Tabel 1: Hoeveelheid tonCO2 / jr. per gebied, uitgaande van 18 ton CO2/ha/jaar 3

2. Sturing op veenweideaanpak in de prioritaire gebieden door lokale partijen

Zwaartepunt van het planvorming en -uitvoering ligt in de gebieden. Per gebied wordt een regiegroep -onder voorzitterschap van een lokaal bestuurder- voorgesteld, waarin overheden en grondeigenaren zijn vertegenwoordigd. De regiegroep zorgt voor betrokkenheid en draagvlak bij de gebiedspartijen en stelt met hen de plannen op. In de Krimpenerwaard, Alblasserwaard en Nieuwkoop wordt momenteel gewerkt aan deze regiegroepen.

3. Per prioritair gebied benoemen de polders met CO2 winst en koppelkansen

Eerste stap in een gebied is het gezamenlijk benoemen welke polders van belang zijn bij het tegengaan van bodemdaling c.q. verminderen CO2. Immers, de gelden uit het klimaatakkoord zijn gericht op deze CO2-winst. Voor de gekozen polders wordt ook gekeken naar andere kansen en opgaven, die bijdragen aan de vitaliteit van het gebied en aansluiten bij de landelijke en provinciale doelen, zoals stikstof, KRW, natuurinclusieve landbouw, verbetering van het grondgebruik, kavelstructuur, biodiversiteit, extensiveringsmogelijkheden, verbetering infrastructuur, etc. De integrale aanpak kan per polder verschillende thema's bevatten.

4. Opstellen veenweideaanpak 2030 per prioritair gebied

Aan de hand van de benoemde opgaven per polder en met een overzicht van beschikbare middelen en instrumenten ontstaat een beeld van de polders waar aanpassingen meer of minder kansrijk zijn en op draagvlak kunnen rekenen. Deze aanpak per polder wordt in een veenweideaanpak voor de periode tot 2030 voor het gebied uitgewerkt (zie tabel 1).

5. Vertalen veenweideaanpakken naar veenweidestrategie op provinciaal niveau

De veenweideaanpak van de drie gebieden vormen tezamen een bouwsteen voor de provinciale veenweidestrategie. In de veenweidestrategie wordt ook aangegeven of en welke initiatieven voor CO2 winst er vanuit de andere gebieden zijn.

6. Uitvoeren en bijstellen veenweidestrategie en -aanpakken.

De uitvoering en tussentijdse bijstelling van de maatregelen begint al in 2021. Met de impuls gelden kunnen de eerste maatregelen worden gefinancierd en uitgevoerd. De veenweideaanpak per gebied kan periodiek worden bijgesteld, gebaseerd op nieuwe inzichten en of nieuwe kansen die zich in een gebied voordoen.

Veenweideaanpak en impuls gelden

De veenweidestrategie is gericht op de periode tot 2030. De veenweideaanpak per gebied daarentegen start vandaag. Ervaringen met trajecten als 'Klimaatlim boeren' leert dat simpelweg

³ De getallen worden nog gecorrigeerd op basis van de meest actuele grondgebruikskarta

beginnen met grondeigenaren en enthousiasme creëren voor opgaven die nu haalbaar zijn, van groot belang is voor het draagvlak. Een gefaseerde aanpak, waarbij iedere keer met de grondeigenaren een stap richting de CO2-opgave wordt gezet, is het meest succesvol. Wij koppelen de inzet van de impuls gelden altijd aan afspraken over de veenweideaanpak.

Wij zien de inzet van de impuls gelden als middel om de ontwikkeling van de veenweideaanpakken per gebied te ondersteunen door op korte termijn maatregelen te nemen die de milieudruk verminderen en voor de lange termijn meehelpen om met grondeigenaren en overheden (afgesproken) maatregelen door te voeren. Per gebied of per polder is er sprake van een mix aan maatregelen. Deze mix van korte termijn maatregelen bestaat nu uit aankoop, afwaardering gronden, aanleg waterinfiltratiesystemen, kavelruil en het opstarten gebiedsprocessen. De genoemde maatregelen hebben als effect een vermindering van de CO2 uit de bodem, minder stikstofemissie, mogelijkheid om extensivering in een gebied te accommoderen met afgewaardeerde grond en kavelruil (hefboomeffect), lange termijnafspraken met grondeigenaren te maken over aanpassing c.q. transitie van hun bedrijf. Tijdens de gebiedsprocessen zal blijken of de voorgestane inzet van maatregelen past. Eventueel zal de mix aan maatregelen per gebied worden aangepast.

De provincie Zuid-Holland heeft in het verleden in een aantal gebieden agrarische gronden aangekocht om daarmee ruilgronden te hebben voor de aanleg van natuur. Hierdoor is de grondhonger van bedrijven in deze gebieden toegenomen. Het opnieuw opkopen van gronden heeft een negatief effect op het draagvlak in de gebieden voor deze opgave. Daarentegen kan het beschikbaar stellen van afgewaardeerde gronden met daarop een kwalitatieve verplichting juist bijdragen aan opgave als je die beschikbaar kan stellen aan boeren, die bereid zijn een transitiepad te gaan volgen. Door inzet van impuls gelden voor afwaardering van gronden wordt een ontwikkeling in gang gezet die bijdraagt aan doelen op korte en (middel-)lange termijn.

De hieronder genoemde maatregelen worden ingediend voor de impuls gelden. Maatregelen die uit andere bronnen kunnen worden betaald worden hier niet opgevoerd. Zij kunnen immers al uit deze budgetten gefinancierd worden. Met name in Nieuwkoop wordt naast impuls gelden, geld ingezet vanuit de NNN-gelden (aankoop gronden voor NNN/N2000) of uit de opkoopregeling Stikstof. Ook deze aankopen leiden tot vergelijkbare transitiebewegingen en dragen daarmee ook bij aan de vermindering van CO2 uit de bodem.

Onderstaande tabel geeft een totaaloverzicht van de voorstellen voor besteding van de impuls gelden. In de bijlage is dit nader uitgewerkt voor de drie prioritaire gebieden en de overige veenweidegebieden.

Maatregel	Aantal			Kosten
		1e jaar	2e jaar	
Aankoop bedrijven	4 á 6 bedrijven		4 á 6	€14 á €17,5 miljoen
Afwaardering gronden	100 ha	20 ha	80 ha	€ 3 miljoen
Waterinfiltratiesystemen	1000 – 2000 ha	500	2000	€5 á €10 miljoen
Opstarten gebiedsprocessen	Min 6	3	3	€ 1 miljoen
Kavelruilen	10	3	7	€ 0,2 miljoen
Totaal Zuid-Holland				€23,2 á €31,7 miljoen

Tabel 2: Overzicht inzet impuls gelden

Toelichting:

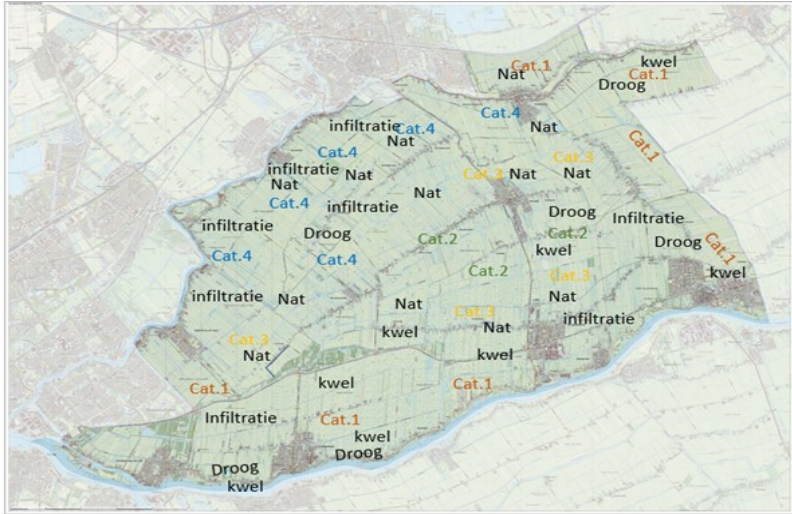
- Afwaardering gronden: gerekend is met gem. 50% afwaardering (€30.000,-/ha) Afwaardering afhankelijk van restwaarde voor de landbouw.
- Waterinfiltratiesystemen: uitgegaan wordt van aanleg tussen €4.000,-/ha en €6.000,-/ha inclusief proceskosten. Waar mogelijk wordt cofinanciering gezocht via POP of eigen bijdrage gevraagd etc.
- Gebiedsprocessen: ingeschatte kosten rond € 100.000/gebied/jaar, voor bv onderzoek, vergoeding procesbegeleiding.
- Kavelruil: kosten inclusief onderzoeken en proceskosten. Daarmee kan op kleine schaal gronden worden vrijgespeeld die geschikt zijn voor vermindering van CO2 uit de bodem.

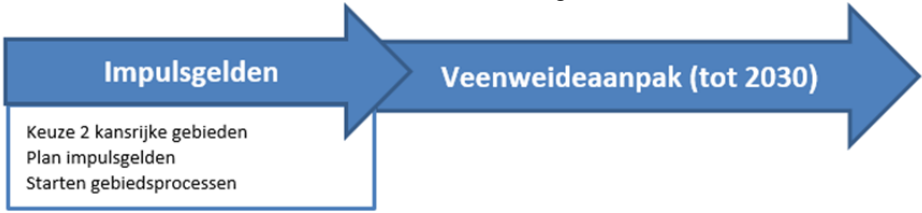
De inzet van de impuls gelden geeft de volgende reductie van CO2 en NH3.

Maatregel	Aantal (ha)	CO2- reductie (ton/jr)	NH3- reductie
Aankoop 4 a 6 bedrijven CO2: icm omzetten naar extensieve landbouw bij hoog water . NH3: á 40 ha en 80 koeien/bedrijf	200 ha	2.700	6000 kg
Afwaarderen grond 100 ha CO2: icm omzetten naar extensieve landbouw bij hoog water (mbv drukdrainage) NH3: 15 á 20 ton/ha + maximaal beweiden	100 ha	1.350	1200 kg
Waterinfiltratie systemen (drukdrainage of onderwaterdrainage) CO2: tbv optimaliseren grondgebruik door de landbouw NH3: stikstof uit de bodem, zonder peilgestuurd 50%	2.000 ha	18.000	7500 kg
TOTAAL		22.050 = 0,022 Mton	14.700 kg

Tabel 3 Reductie CO2 en NH3

	<p>verplaatsen Voor de korte termijn gaat het over 3 á 4 uitkopen van piekbelasters in bodemdalingsgevoelige gebieden en nabij het N2000 gebied. De eerste belangstellenden hebben zich al gemeld en vanuit de sector is gemeld dat meerdere bedrijven overwegen te verplaatsen of te stoppen. Zodra meer duidelijkheid is over de beschikbaarheid van de impuls gelden worden de gesprekken tot uitkoop gestart. De percelen die verplaatsers en stoppers vrijmaken kunnen worden ingezet in het gebiedsproces. Deze kavels fungeren dan als hefboom om in de polders met blijvende landbouwers extensivering en een duurzame (stikstofarmere) bedrijfsvoering door te voeren. Het gaat hier om polders met een totale omvang van rond de 600 ha.</p> <p>3. Afwaardering gronden De eerste aanvragen voor afwaardering van gronden (tegengaan bodemdaling en stikstof) zijn binnen. Inzet is om 30 tot 50 hectaren de komende jaren om te zetten. Met deze mix van waterinfiltratie, aankoop en afwaardering kan op korte termijn blijvende milieuwinst worden behaald.</p> <p>4. Opstarten gebiedsprocessen Daarnaast starten we minimaal een tweede gebiedsproces op om met de landbouwsector afspraken te maken. Het stikstofvraagstuk was voor ons, het ministerie van LNV en de landbouwsector in 2015 aanleiding voor de Proeftuin Veenweiden. Deze proeftuin leverde op dat er gemiddeld 22% minder stikstofemissie per bedrijf is te realiseren. De bedrijven in dit gebied zijn enthousiast over de uitkomst en willen de ervaringen bij een grotere groep in praktijk brengen. De urgentie van het stikstofvraagstuk is leidend bij de aanpak in de regio. Binnen dit regioproces is een aparte werkgroep voor de landbouw (als grootste grondgebruiker) gemaakt waarin de klimaatopgave onderdeel van uitmaakt. De eerste afspraken over de aanpak en uitwerking worden momenteel gemaakt.</p>
<p>Organisatie (trekker / betrokkenen/ rollen)</p>	<p>Betrokkenen en rollen: Trekker: Provincie, gemeente en waterschappen. Deelnemers: agrarische ondernemers, agrarische natuurvereniging.</p>
<p>Planning</p>	<p>1. WIS Bodegraven Noord Aanbesteden en opdracht verlening in 2020/2021 Aanleg WIS in 2021 Monitor Biodiversiteit vanaf 2021</p> <p>2. Aankoop bedrijven Verkennde gesprekken vanaf heden Start aankoopgesprekken vanaf 3e kwartaal 2020 (zodra impuls gelden en voorwaarden zijn toegezegd) Aankoop bedrijven vanaf 2021</p> <p>3. Gebiedsprocessen Start gebiedsprocessen in 2020-2021</p>
<p>Kosten en beoogde financiering</p>	<p>In tabel 2 is opgenomen een totaalopgave voor Zuid-Holland van de hectares, kosten en verwachte effecten. De opgave, zoals in dit document beschreven voor Nieuwkoop, maakt daar deel van uit.</p> <p>Cofinanciering: Uren Gemeente, provincie, waterschap en gebiedspartijen</p>

Kern	<i>Krimpenewaard</i>
Achtergrond / aanleiding	 <p>De Krimpenewaard is een groot landbouwgebied op veen, met daarbinnen de bijna voltooide aanleg van 2250 ha Natuur Netwerk Nederland. Meer dan de helft van dit NNN-gebied heeft of krijgt een hoger peilniveau. Ook is ten oosten van de Vlist het hoogheemraadschap de Stichtse Rijnlanden begonnen met de realisatie van ruim 300 hectare waterinfiltratie in combinatie met versterking van biodiversiteit op agrarische percelen. Beide acties leveren al een flinke bijdrage aan de CO2 winst uit de bodem. Financiering van deze projecten is al geregeld.</p> <p>Het gebied kent nog 8.000 ha in gebruik bij de landbouw. Vaak zijn dit bodemdalingsgevoelige gronden. De laatste jaren is hard gewerkt om zich in dit landbouwgebied voor te bereiden op de klimaatopgave. De proeftuin Krimpenewaard werkt aan een landbouw die zich aanpast aan nieuwe opgaven, waaronder de klimaat-, stikstof- en, biodiversiteitsopgave (www.proeftuinkrimpenewaard.nl). Samen met de boeren wordt proeven gedaan met waterinfiltratiesystemen, klei-op-veen etc. De voorliggend opties voor de agrariërs zijn in proeftuin Krimpenewaard geïnventariseerd (Kies je eigen Koers), etc. Tevens kent het gebied een enthousiaste groepen boeren voor het DAW (Deltaplan Agrarisch Waterbeheer).</p> <p>De veenweideaanpak voor de Krimpenewaard is inmiddels begonnen. Het gemeentelijk onderzoek Bodemdaling Krimpenewaard (2019) (zie figuur), geeft richting aan een strategie voor de aanpak van bodemdaling. Op basis van de eerder geformuleerde verbeteropgave, ‘volhoudbare landbouw in de Krimpenewaard met minder uitstoot van broeikasgassen’, is de strategie gericht op het remmen en zo mogelijk stoppen van bodemdaling. De gemeente Krimpenewaard heeft in haar coalitieakkoord aangegeven deze periode 2000 hectare bodemdaling remmende maatregelen te willen nemen. Met de afspraak in het Klimaatakkoord en dit coalitieakkoord is een stevige basis gelegd voor het maken van de veenweideaanpak voor het gebied.</p> <p>Op basis van de bodem-, bodemdalings- en kwel en infiltratiekaarten sorteren maatregelen in het middengebied van de Krimpenewaard (categorie 2 en 3, zie figuur) het meeste effect. Maar ook andere aspecten zullen een rol spelen, denk aan waterstaatkundige randvoorwaarden zoals voldoende water aan- en afvoer, het realiseren van een flexibel peilbeheer, de aanwezigheid van andere bijzondere waarden en energie/draagvlak in het gebied om aan de slag te gaan.</p>

	<p>De onderstaande figuur illustreert de rol van de impuls gelden binnen de veenweideaanpak, namelijk die van “kickstarter”. Kansrijke gebieden zijn Achterbroek, Kromme Geer en Zijde, De Nesse Noord, de Commissarislanden en het gebied rond de Franse Kade.</p> <p>De sleutel van het succes in deze zijn de vitale gebiedsprocessen, die opgezet gaan worden. Ook het Interbestuurlijk Programma Vitaal Plateland voor de Hollands-Utrechtse veenweiden draagt hieraan bij. Technische kennis zal vanuit de Regiodeal Bodemdaling Groene Hart het gebied binnen komen.</p>
Doelen	<p>De gemeente en andere overheden zetten de komende jaren in op het uitrollen van minimaal 2 gebiedsprocessen in gebieden van 2000ha totaal en om te beginnen met 300 tot 1000 hectare in 2020 en 2021. Met de inzet op waterinfiltratiesystemen en kavelruilprojecten wordt de eerste stap gezet in het proces tot duurzaam landgebruik en toekomstbestendige landbouw.</p>
Beoogde resultaten	<ul style="list-style-type: none"> • Realisatie van 300 tot 1.000 ha met bodemdalingsremmende maatregelen vanaf 2020; • 2 gebiedsprocessen rond de integrale opgave en verbonden aan o.a. Proeftuin Krimpenerwaard en DAW; • Brede bestuurlijke betrokkenheid van overheden, maatschappelijk middenveld en de betrokken sectoren c.q. het bedrijfsleven;
Aanpak en activiteiten	<ol style="list-style-type: none"> 1. Aanleg 300 – 1.000 ha WIS in bodemdalingsgevoelige gebieden binnen de Krimpenerwaard; In het gebied wordt gestart met waterinfiltratietechnologie binnen twee polderprocessen. 2. Verbinden van de klimaatopgave aan de NNN-opgave in het gebied; De 2250ha NNN, die in het gebied wordt ontwikkeld, wordt deels gekenmerkt door hogere polderpeilen, waardoor de bodemdaling geremd wordt; onderzocht moet worden in hoeverre er nog aanpassingen nodig zijn in het beheer van deze gebieden, om de benodigde klimaat effecten te optimaliseren; 3. Randvoorwaardelijke kavelruil en kavelontsluiting Om latere uitrol van bodemdalingsremmende maatregelen te vergemakkelijken is het noodzakelijk om in het gebied de verkaveling te optimaliseren. Hiermee wordt tevens het aantal voertuigbewegingen beperkt, met de nodige positieve effecten op broeikasgas- en stikstofemissies. Het biedt de agrariërs een efficiencyvoordeel, dat kan doorwerken in de bereidheid om mee te doen in de geplande en toekomstige polderprocessen. 4. Gebiedsprocessen Gezien de druk op het gebied om milieuwinst te realiseren, met name rond klimaat en stikstofproblematiek, zal gewerkt worden binnen twee energieke polderprocessen, waarin alle betrokken partijen participeren. Met 2030 als ijkmoment voor geboekte resultaten, zal in de tussenliggende periode, met het agrarische bedrijfsleven en de daaraan gekoppelde ketenpartijen, gezocht moeten worden naar adaptieve maatregelen, die bijdragen aan een uiteindelijke verduurzaming van de sector. Streven is om te komen tot een gezond landschap waarin de bodemdaling zoveel mogelijk wordt beperkt en de emissies van stoffen uit de landbouw (CO₂-eq, stikstof en fosfaat) in balans zijn met natuur en milieu (circulair). Met deze aanpak moet direct gestart

	worden, dus in de periode waarin de impuls gelden zullen worden weggezet. De impuls gelden vormen in zeker zin een kickstarter voor dit verduurzamingsproces.
Organisatie (trekker/ betrokkenen/ rollen)	Betrokkenen en rollen: Trekker: Provincie Zuid-Holland, gemeente Krimpenerwaard; Facilitator: Hoogheemraadschap van Schieland en de Krimpenerwaard; Deelnemers: agrarische ondernemers, Agrarisch Collectief Krimpenerwaard, studiegroepen DAW, de agrarische natuurvereniging, NVWK, ondernemers, Rabobank, zuivelcoöperaties;
Planning	<ol style="list-style-type: none"> 1. Bodemdalingremmende maatregelen Krimpenerwaard Opstarten gebiedsproces en draagvlak verwerven bij grondeigenaren in 2020 2. Aanbesteden en opdracht verlening in 2021 3. Aanleg bodemdalingremmende maatregelen vanaf 2021 4. Ontwikkelen gebiedsprocessen in relatie tot agrarische verduurzaming in casu minder uitstoot van broeikasgassen, stikstof en fosfaten vanaf 2021
Kosten en beoogde financiering	In tabel 2 is opgenomen een totaalopgave voor Zuid-Holland van de hectares, kosten en verwachte effecten. De opgave, zoals in dit document beschreven voor de Krimpenerwaard, maakt daar deel van uit. Cofinanciering Uren Gemeente, provincie, waterschap en gebiedspartijen

Kern	<i>Albasserwaard</i>
Achtergrond / aanleiding	<p>De Alblasserwaard is een groot landbouwgebied in Zuid-Holland. Door de ligging, ingeklemd tussen Waal/ Merwede en Lek wordt het gebied gekenmerkt door een in dikte variërend kleipakket op het veen (anders dan bijvoorbeeld in het centrum van de Krimpenerwaard). Met name in het midden van het gebied liggen de bodemdalingsgevoelige polders (zie kaart).</p> <p>Het gebied kent verschillende opgaven, zoals klimaatverandering, energietransitie, waterbeheer, vermindering biodiversiteit, bodemdaling stikstofproblematiek. De huidige manier van agrarische bedrijfsvoering staat onder druk en vraagt aanpassing.</p> <p>De energie in het gebied om (agrarische) vraagstukken aan te pakken is hoog. Via de Regionale Maatschappelijke Agenda wordt een integrale aanpak van het gebied nagestreefd. Landbouw hoort daar bij. Ook is reeds enige jaren de Groene Cirkel Kaas en Bodemdaling actief. Een gezamenlijk initiatief van de Provincie Zuid-Holland en de kaasfabriek “De Graafstroom”, te Bleskensgraaf. Binnen de Groene Cirkel wordt gewerkt aan agrarische vernieuwing in het licht van de bodemdalingsproblematiek en het bedrijfseconomische perspectief van boeren, door het verdienvermogen te vergroten door de productie van hoogwaardige kaas uit het gebied. In het kader van de Groene Cirkel zijn</p>

	<p>de eerste proeven in gang gezet om de mogelijkheden van waterinfiltratie in het gebied uit te proberen en door het cultiveren van kruidenrijk gras. Met de kleinschalige pilot drukdrainage tegen maaiveldaling en voor duurzame melkveehouderij doet het gebied kennis en ervaring op. Kennis en ervaring uit de verschillende projecten wordt via workshops uitgewisseld.</p> <p>Via een LIFE-IP (EU) bijdrage wordt ingezet op het realiseren van natuur- en biodiversiteitskwaliteiten door de landbouw rond N2000 de Donkse Laagten. Hiermee wordt ook het thema biodiversiteit dichter bij de boeren gebracht en draagt dit bij aan bewustwording bij deze groep ten aanzien van klimaat natuur en milieu.</p> <p>In de Alblasserwaard is de landbouw een belangrijke economische drager en worden al veel initiatieven ontplooid om deze sector toekomstbestendig te maken. Reden voor de gemeente Molenlanden om dit te ondersteunen in een 'Ambitiedocument landbouw'. Inzet is om -naast bovengenoemde initiatieven- met sector en regionale en provinciale partijen via integrale gebiedsprocessen te komen tot duurzame landbouw en bodemdalingsinnovaties. Denk hierbij aan waterinfiltratiesystemen, natte teelten, etc. Ook wil zij een integrale kavelruilbenadering met de daarbij horende instrumentenkoffer. Belangrijk is een grondbeleid dat gericht is op een actieve rol van de gemeente op de grondmarkt om met ruilgrond beter de doelen te behalen (b.v. Co2 uitstoot realiseren). Daarnaast wil de gemeente inzetten op innovaties op bedrijfsniveau. Vergezichten van ondernemers die bijdragen aan een duurzame landbouw wil zij mogelijk maken. De gemeente verwacht nog voor de zomer dit document vast te stellen en daarna, net als in andere gebieden (Krimpenerwaard en Nieuwkoop) met partijen aan de slag te gaan.</p>
Doelen	<p>In de Alblasserwaard zijn veel polders (meer dan 2000 hectaren, zie tabel 1) waar verminderen van de CO2 uitstoot uit de bodem mogelijk is. De gemeente en andere overheden zetten de komende jaren in op het uitrollen van minimaal 2 gebiedsprocessen in gebieden van minimaal 250 ha per gebied. Met de inzet op waterinfiltratiesystemen en kavelruilprojecten wordt de eerste stap gezet in het proces tot duurzaam landgebruik en toekomstbestendige landbouw.</p>
Beoogde resultaten	<ul style="list-style-type: none"> • Realisatie van 250 - 500ha met bodemdalingsremmende maatregelen; • Vitaal gebiedsproces rond de integrale opgave en verbonden aan o.a. Groen Cirkel Kaas en Bodemdaling, IBP-VP Hollands-Utrechtse Veenweiden en het LIFE-IP project; • Brede bestuurlijke betrokkenheid van overheden, maatschappelijk middenveld en de betrokken sectoren c.q. het bedrijfsleven;
Aanpak en activiteiten	<ol style="list-style-type: none"> 1. Aanleg 250-500 ha WIS in bodemdalingsgevoelige gebieden binnen de Alblasserwaard In het kader van de Groene Cirkel Kaas en Bodemdaling is reeds enige jaren geëxperimenteerd met remmen van bodemdaling, o.a. met proeven met onderwaterdrainage. De agrariërs in het gebied zijn inmiddels bekend met de techniek en hebben belangstelling getoond voor bredere uitrol. In toenemende mate wordt wel duidelijk dat peilgestuurde waterinfiltratie meer perspectief biedt op een gerichte sturing op de mate van bodemdaling, vooral in droge periodes. Een actieve betrokkenheid van het waterschap is hierbij essentieel, omdat WIS doorgaan de watervraag en het peilbeleid beïnvloed. 2. Gebiedsprocessen Gezien de druk op het gebied om milieuwinst te realiseren, met name rond klimaat en stikstofproblematiek, zal gewerkt worden binnen twee energieke gebiedsprocessen, waarin alle betrokken partijen participeren. Met 2030 als ijkmoment voor geboekte resultaten, zal in de tussenliggende periode, met het agrarische bedrijfsleven en de daaraan gekoppelde ketenpartijen, gezocht moeten worden naar adaptieve maatregelen, die bijdragen aan een uiteindelijke verduurzaming van de sector. Streven is om te komen tot een gezond landschap waarin de bodemdaling zoveel mogelijk

	wordt beperkt en de emissies van stoffen uit de landbouw (CO ₂ -eq, stikstof en fosfaat) in balans zijn met natuur en milieu (circulair). Met deze aanpak moet direct gestart worden, dus in de periode waarin de impuls gelden zullen worden weggezet. De impuls gelden vormen in zeker zin een kickstarter voor dit verduurzamingsproces.
Organisatie (trekker / betrokkenen/rollen	Betrokkenen en rollen: Trekker: Provincie Zuid-Holland, gemeente Molenlanden; Facilitatoren: Waterschap Rivierenland; Deelnemers: agrarische ondernemers, de agrarische natuurvereniging, natuurorganisaties, ondernemers, Rabobank, Zuivelcoöperatie DeltaMilk/Kaasfabriek de Graafstroom (via Groene Cirkel Kaas en Bodemdaling).
Planning	<ol style="list-style-type: none"> 1. WIS Alblasserwaard Opstarten gebiedsproces en draagvlak verwerven bij grondeigenaren in 2020 2. Aanbesteden en opdracht verlening WIS in 2021 3. Aanleg WIS vanaf 2021 4. Ontwikkelen gebiedsprocessen in relatie tot agrarische verduurzaming in casu minder uitstoot van broeikasgassen, stikstof en fosfaten vanaf 2021
Kosten en beoogde financiering	In tabel 2 is opgenomen een totaalopgave voor Zuid-Holland van de hectares, kosten en verwachte effecten. De opgave, zoals in dit document beschreven voor de Alblasserwaard, maakt daar deel van uit. Cofinanciering Uren Gemeente, provincie, waterschap en gebiedspartijen.

Kern	<i>Overige Veenweidegebieden</i>
Achtergrond / aanleiding	In de gebieden, Zuidplas, Kagerplassen, Rijn- en Veenstreek is de veenweideaanpak net of nog niet opgestart en is de verbinding met lopende processen nog niet gemaakt. Zo is er vanuit Waddinxveen-Bodegraven er een kleinschalig initiatief in Reeuwijk-Dorp (Klimaatadaptief Beheer Weidevogelgrasland) waarbij tegengaan van bodemdaling gekoppeld wordt aan vergroting van de biodiversiteit. In Midden-Delfland is de landbouwsector zeer actief bezig met verduurzaming en het is niet uitgesloten dat vanuit dit gebied nog voorstellen komen die snel kunnen worden ingevoerd om verdere bodemdaling tegen te gaan. Hoewel van de andere gebieden nog geen initiatieven bekend zijn, is niet uit te sluiten dat er alsnog voorstellen komen die passen in doelen van de impuls gelden. De beoordeling van dergelijke voorstellen vindt op dat moment plaats.

Gebiedsplan impuls Veenweiden - provincie Noord-Holland

Dit plan geeft aan welke stappen provincie Noord-Holland reeds heeft gezet in diverse gebiedsprocessen in Laag Holland en het Groene Hart en hoe de impuls gelden van het Rijk daarbij ingezet kunnen worden om de opgaven voor bodemdaling, klimaat, natuur en duurzame landbouw in deze gebieden te realiseren.

De richtinggevende uitspraken van PS en de informatie uit het rapport 'Haren kost geen tijd' zijn de basis geweest voor de uitwerking van dit plan.

Sinds 2018 wordt door ons geïnvesteerd in onder meer gezamenlijk onderzoek en in pilots, om samen met veehouders ervaring met nieuwe technieken en andere teelten op te doen. Wij financieren projecten op het Veenweide Innovatie Centrum (VIC) in Zegveld, het Innovatieprogramma Veen (IPV) bij Nauerna, op een melkveebedrijf in Assendelft en in het Nationaal Kennisprogramma Bodemdaling (NKB). De resultaten hiervan worden uitgedragen via nieuwsbrieven, excursies en artikelen in de agrarische vakpers. Verder zullen de uitkomsten gebruikt worden bij de gebiedsprocessen, die in meerdere deelgebieden binnen Laag Holland en Groene Hart in gang zijn gezet.

Oppervlakte Veenweide:

Noord-Holland kent een oppervlakte van een kleine 39.000 hectare veengrond. Een kleine 20% van deze oppervlakte heeft een dusdanig klein veenpakket ((associatie van) moerige gronden) dat deze buiten beschouwing worden gelaten. Dit bod gaat derhalve over de oppervlakte met een matig tot en met dik veenpakket (exclusief bebouwing) ter grootte van 30.963 hectare.

Hiervan ligt een oppervlakte van 10.538 hectare binnen het Natuurnetwerk Nederland (NNN) en de overige oppervlakte (20.425 ha) betreft agrarisch gebied buiten het NNN. Zie de kaartbijlagen 1 en 2.

	Groene Hart	Laag Holland
Aantal Hectares aankoop (impuls):	100-150 ha verspreid over het gehele Groene Hart	10 bedrijven x 30 ha = 300 ha
Aantal hectares betrokken polder (hefboom):	In totaal is 500 hectare in de polders betrokken en in totaal 2000 ha van het Groene Hart.	600 HA
Totale oppervlakte gebied:	Het Groene Hart beslaat totaal 9162 ha veengrond, waarvan 3021 ha binnen NNN-gebied.	1500 HA
Overige opgaven:	Natuurrealisatie, klimaatadaptatie verbetering recreatie, waterkwaliteit en biodiversiteit. Verbetering landbouwstructuur, Energietransitie, natuurinclusieve landbouw/kringlooplandbouw	Natuurrealisatie, klimaatadaptatie verbetering recreatie, waterkwaliteit en biodiversiteit. Verbetering landbouwstructuur, Energietransitie, natuurinclusieve landbouw/kringlooplandbouw
Aantal betrokken bedrijven:	Circa 6 stuks	Circa 10 stuks
Aantal bedrijven polder	Geschat ruim 35 bedrijven in het Groene Hart	Geschat 30 in de polders, totaal 200 bedrijven Laag Holland
Kosten:	PM, gemiddelde grondprijs €65.000, €9,75 mln. + € 4 mln. schadeloosstelling + afwaardering + PM onderwaterdrainage	bij €50.000/ha €15 mln. €4,5 mln. schadevergoeding (Aankoop of afkoop pacht.)
Kosten: projecten ter vernatting	PM, onderwater- of drukdrainage	€5 mln. inrichting (inclusief onderwater- of drukdrainage)
Overige kosten, zoals bodemcoaches en bedrijfscoaches	Proceskosten €50.000,=	€200.000,=

Co2 reductie:	Min. 1.295 ton CO2 per jaar (5 mm minder bodemdaling)	30 ton Co2 reductie per ha per jaar (o.a. veenaangroei)
Stikstof reductie	PM	PM
Cofinanciering	in elk geval NNN, klimaat en stikstof	in elk geval NNN, stikstof, klimaat, en gebiedsprogramma Laag Holland.

In Noord-Holland is geen veenakkerbouw, dus alles valt binnen de categorie veenweidegebied. Dit betreft zowel veengebieden in Laag Holland als in het Groene Hart.

Van de oppervlakte in Noord-Holland, behoort 21.801 hectare bij Laag Holland en de rest, zijnde 9.162 hectare bij het Groene Hart.

De meest urgente bodemdalingsgebieden liggen binnen Laag Holland en dat zijn de gebieden: Blijkmeer en Burkmeer. Daar zal een belangrijk deel van de focus liggen. Zie de gebieden op kaartbijlage 3. Polder Westzaan is opgenomen in bijlage 1.

Tegelijkertijd wordt aan de projecten in het Groene Hart gewerkt, waarbij de focus, voor de jaren 2020-2021, op de Ronde Hoep ligt.

Omdat de provincie Noord-Holland in de opstartfase van de gebiedsgerichte aanpak bodemdaling zit, is het op dit moment niet wenselijk om meer specifiek locaties en polders bij naam te noemen. Er is nog niet uitgebreid met de streek gesproken over de aanpak van de bodemdaling.

Algemeen bij de tabellen voor het Groene Hart en Laag Holland.

In de getallen zit een overvraging, omdat niet alle onderhandelingen tot een aankoop zullen leiden. Door een overvraging op te nemen in de getallen, is inzichtelijk dat het uitputten van de impuls gelden tot de mogelijkheden behoort. Tevens is duidelijk dat er geen garantie is, omdat het aankopen van gronden dan wel bedrijven een precair proces is, waarvan het geenszins zeker is dat de uitkomst positief is.

Er is vooraf te melden dat daar waar sprake is van overlap met andere opgaven (zoals N2000, NNN en Stikstof) vermenging vermeden wordt. Bij de aankoop van een compleet bedrijf zal er veelal sprake zijn van een combinatie van N2000, NNN, stikstof en bodemdaling. Voor de verwerving van andere opgaven worden andere middelen gebruikt dan voor de verwerving van gronden voor het tegengaan van bodemdaling gefinancierd vanuit de impuls gelden. Voor de ondernemer is dit onderscheid niet van belang. Bij de verantwoording zal daar wel rekening mee worden gehouden.

Groene Hart

Het Groene Hart deel van Noord-Holland beslaat alle veenweidegebieden beneden het Noordzeekanaal. In de volksmond wordt de Vechtstreek vaak apart genoemd. Maar formeel behoort de Vechtstreek wel tot het Groene Hart.

In samenwerking met het waterschap AGV is onderzocht welke gebieden de meest urgente bodemdalingsproblematiek kennen. Dit zijn Ronde Hoep en Bovenkerkerpolder. In de Bovenkerkerpolder is het gebiedsproces nog niet ver genoeg, zodat dat voor het bod buiten beschouwing wordt gelaten.

Deelproject Ronde Hoep

Het deelproject Ronde Hoep (ruim 1000 ha) is vooral door de agrarisch ondernemers samen met de Vogelbescherming Nederland en met overleg met het waterschap opgezet. De idee- en planvorming in de Ronde Hoep is een door de boeren zelf gedragen proces gericht op een stapsgewijze ontwikkeling die uiteindelijk in zo'n twee decennia leidt tot een 'duurzame polder'.

Dat houdt onder andere in dat het een veenweide polder met een veel lagere CO2-uitstoot wordt, waarin minder bodemdaling optreedt, en er sprake is van een versterking van de natuurwaarden, met

name buiten de NNN-gebieden. Er wordt in de polder nog steeds geboerd, maar met minder vee en een productie die vooral is gericht op de lokale markt. De boeren willen hieraan stapsgewijs meewerken in samenwerking met andere stakeholders, waaronder het Waterschap AGV, Landschap Noord-Holland en het agrarisch collectief Noord-Holland Zuid. Onder dat stapsgewijs valt het experimenteren en meten van verschillende stappen variërend van druk- en onderwaterdrainage tot het opzetten van het waterpeil in delen van de polder.

Inzet van het project is het vernatten van de veelal agrarische percelen. Dit heeft consequenties voor de productiemogelijkheden van de ondernemer. Door het kopen of afwaarderen van de agrarische percelen kan vernatting en ophoging van het peil permanent worden geregeld.

Uit een berekening blijkt dat in de hele polder met een combinatie van maatregelen de bodemdaling met 50% kan verminderen (van 10 millimeter per jaar naar 5 millimeter per jaar). Dat zou een reductie van een CO₂-uitstoot van 5 mm x 1000 hectare x 2,259 = 1.295 ton CO₂ per jaar betekenen.

Deelproject Oostelijke Vechtplassen

Eind 2017 heeft de provincie met 21 gebiedspartijen het gebiedsakkoord Oostelijke Vechtplassen ondertekend. In het gebiedsakkoord is vastgelegd dat Provincie Noord-Holland, in samenwerking met de gebiedspartners, de aanwezige (natuur)opgaven van de Oostelijke Vechtplassen in 2027 volledig gerealiseerd zal hebben.

De uitvoering en planvoorbereiding zal integraal zijn, waarbij naast het realiseren van de NNN-opgave ook de opgave voor de reductie van stikstof en het tegengaan van bodemdaling zullen worden betrokken.

Er zullen gronden verworven worden die voor het realiseren van de beoogde doelen worden ingezet. De verwervingen zullen in principe op vrijwillige basis plaatsvinden en met het projectbudget dat beschikbaar is gesteld voor de betreffende opgave. De impuls gelden bodemdaling zullen specifiek worden ingezet voor aankopen van agrarische bedrijven en worden ingezet in projecten die vernatting, aanpassing van de agrarische bedrijfsvoering aan natte omstandigheden, waaronder extensivering of CO₂-reductie bewerkstellingen.

Binnen de Oostelijke Vechtplassen zijn de veendeelgebieden: Spiegelplas (1), Ankeveen (2), Horstermeer (3), Kortenhoef-west (4), Kortenhoef-Oost (6) en 't Hol (7), zie kaartbijlage 4.

Van deze gebieden zijn enkele gebieden in de bijlage verder uitgewerkt. Binnen de termijn van het bod zijn er feitelijke acties en of inrichtingen te verwachten, maar deze hebben vooral betrekking op de realisatie van het NNN en worden daaruit bekostigd. Deze inrichtingen dragen wel bij aan het verminderen van de bodemdaling en CO₂-reductie.

Deelproject Agrarische gebieden in de Vechtstreek

Het Noorden van de Vechtstreek kent een aantal agrarische veenweidegebieden. Onderzocht wordt in hoeverre daar maatregelen genomen moeten worden ter beperking van de bodemdaling. Het inzicht daarvoor ontbreekt en daarom is er een onderzoek nodig. In de doorlooptijd van de impuls gelden is daarom een bedrag van €50.000,= begroot, voor het verkrijgen van dit inzicht. In de agrarische gebieden wordt ook gekeken waar koppelingen met bodemdaling kunnen worden meegenomen in relatie met de overige ontwikkelingen.

Er wordt gestreefd naar 1 aankoop op vrijwillige basis, gedurende de looptijd van dit bod, deze is verwerkt in de tabel behorende bij het Groene Hart.

Laag Holland

Noord-Holland ontwikkelt samen met de partners een integraal gebiedsprogramma voor het veenweidegebied Laag Holland. Hierbij is bodemdaling één van de opgaven, naast die van natuur, landbouw, water, klimaat, recreatie en landschap. Dit is mede gebaseerd op de uitspraak naar aanleiding van de consultatieronde bodemdaling van prof. dr. Veerman: "Vrijwel alle geconsulteerden

zijn overtuigd dat het tijd is om gezamenlijk de problematiek van de verzakkingen als prioriteit aan te vatten". In dit gebiedsprogramma wordt onder provinciale regie en in samenwerking met alle relevante partners gewerkt om de opgaven te realiseren.

In 2018 zijn al diverse maatregelen en onderzoeken opgestart. Meer toelichting daarop vindt u in bijlage 1. In de jaren 2020 en 2021 willen we die maatregelen opschalen. Zo wordt een pilot opgestart met grootschalige aanleg van infiltratietechniek en introductie van 'slimme' software in een nog samen met de partners te bepalen agrarisch deelgebied. Met de ontwikkeling van een app moet het bedieningsgemak voor de agrariër worden verbeterd en kan de waterbeheerder meer inzicht krijgen in de watervraag in de zomerperiode. Vernatting van veen, mede door aanleg van onderwater- en drukdrainage, leidt tot een grotere (zoet)watervraag in de zomerperiode. Wij gaan na of dit kan worden gefaciliteerd. Dit vergt de nodige afstemming met de waterschappen en het Deltaprogramma Zoetwater.

Algemene projecten

- Praktijkervaring (Burkmeer) wordt opgedaan met de teelt en afzet van lisdodde (30 ha),
- Praktijkervaring (in het IJperveld) wordt opgedaan met aanleg van 50 tot 100 ha groeiend veen.
- Praktijkervaring (in Landelijk Noord) wordt opgedaan met de aanleg van 150 tot 200 ha drukdrainage op landbouwbedrijven.
- Aanpassing stalsystemen: er is een project gestart, waarbij wordt ingezet op aanpassing van stalsystemen, ten behoeve van meer bruikbare en emissiearme mestsystemen, vooral ruige mest. Het uitrijden van ruige stalmest gaat veenafbraak tegen. Uit de middelen van de impuls gelden worden extra kosten vergoed, bovenop de reguliere stalaanpassing bij maximaal 10 stallen en dus bij maximaal 10 bedrijven. Toepassing van ruige mest kent een link met het weidevogelbeheerdossier.
- Inzet bodemcoaches: een andere manier om veenafbraak tegen te gaan is door inzet van Bodemcoaches. Zij geven adviezen ten aanzien van (benodigde verandering in) bodemgebruik en toename van bodemleven. Hiervoor is € 150.000,= benodigd vanuit de impuls gelden, omdat dit specifiek gekoppeld is aan het tegengaan van bodemdaling. De reguliere inzet van bodemcoaches gaat over inzicht in de kwaliteit van de bodem, de verbetering daarvan en de invloed op de bedrijfsvoering.
- Inzet bedrijfscoaches: om bedrijven te helpen bij de omschakeling naar een bedrijfsvorm die kan omgaan met het tegengaan van bodemdaling en in de bedrijfsvoering opnemen van hogere waterstanden, wordt de mogelijkheid onderzocht van de inzet van ondernemerscoaches/beheercoaches. Er kan analoog aan de regeling in Brabant worden gedacht aan de inzet van 10.000 euro per bedrijf. Bij maximaal 5 bedrijven in Laag Holland zetten we dergelijke coaches in om te begeleiden bij omschakeling/tegengaan bodemdaling, beheer op bedrijven bij bodemdaling/klimaatmaatregelen. € 50.000,=, dit bedrag wordt gefinancierd uit de impuls gelden daar waar een bedrijf omschakelt naar een bodemdaling inclusief bedrijf.

Deelproject Waterland-Oost (Blijkmeer en Burkmeer)

Naast het realiseren van de bestaande natuurdoelstellingen, wordt in dit deelproject ingezet op het remmen van de bodemdaling om daarmee de dikke veenpakketten en grote landschappelijke kwaliteiten van het gebied te behouden. In sommige delen van het deelproject is sprake van een zekere urgentie inzake bodemdaling.

Zo dient de bodemdaling van de percelen achter de Markermeerdijk te worden gestopt om te voorkomen dat de dijk steeds meer water moet gaan keren als gevolg van de binnendijkse oxidatie van het veen en dorpen zoals Uitdam en Durgerdam te maken krijgen met steeds ingrijpender dijkversterkingen. Een deel van die percelen achter de dijk is al ingericht op natte natuur, maar er zijn ook percelen die nog een landbouwfunctie hebben. Van die landbouwpercelen heeft de Blijkmeer urgentie. De polder heeft een matig dikke veenlaag en ligt lager dan het omringende land. Een

verdere peilverlaging van de polder vergroot de fricties met de dijk en het omringende gebied en leidt tot hoge kosten van nieuwe dijkversterkingen.

Voorts kent Waterland nog een aantal kleine diepe droogmakerijen (Monnickenmeer, Belmermeer, Burkmeer en Noordmeer) met een matig dikke veenlaag en een landbouwbestemming, waarbij 'peil volgt functie' binnen 25 jaar op steeds hogere kosten gaat stuiten. Het stoppen van de bodemdaling in de Burkmeer heeft daarbij urgentie, omdat deze diepe droogmakerij naast de Volgermeerpolder (gifbelt) ligt. Voorkomen moet worden dat verontreinigd grondwater van de Volgermeerpolder naar de dieper gelegen Burkmeer kan gaan stromen, met onaanvaardbaar hoge kosten om het vervuilde grondwater te gaan saneren.

Vanwege de mix aan urgente en minder urgente gebieden in Waterland-Oost is het wenselijk om voor dit hele gebied tot een samenhangende aanpak te komen voor bodemdaling en dit te integreren in het huidige gebiedsproces om de NNN in Waterland-Oost te versterken. Daarbij is met name inbreng van HHNK nodig om te bezien hoe achter de Markermeerdijk een apart peilvak kan worden gerealiseerd met een hoog peil.

Deelproject Polder Westzaan

De mate van urgentie inzake bodemdaling moet gaan blijken uit een feitenrelaas van HHNK.

Wij zijn hierover in gesprek met de zes agrarische bedrijven in Polder Westzaan.

In schema (samengevat) projecten Laag Holland:

Urgente gebieden	Areaal	Huidige bestemming	Doelstelling
Blijkmeer (Waterland)	49 ha	Landbouw Weidevogelleefgebied	Bodemdaling stoppen en zo mogelijk herstellen
Burkmeer (eigenaar gemeente Amsterdam)	57 ha	Landbouw Weidevogelleefgebied	Bodemdaling stoppen en zo mogelijk herstellen
Polder Westzaan (de mate van urgentie inzake bodemdaling moet blijken uit een feitenrelaas van HHNK)	1093 ha	236 ha landbouw en 857 ha begrensd tot natuur (NNN), waarvan 589 ha gerealiseerd Natura2000-status Weidevogelleefgebied	Bodemdaling in het landbouwgebied stoppen en zo mogelijk herstellen Verbrakkingsdoelstelling Natura-2000 habitat Ruigten en Zomen realiseren Herstel van bodemdaling ('groeïend veen') in het natuurgebied in gang zetten Wellicht inzet RO- instrumentarium (3 ^e variant) en hele polder tot natuur bestemmen

totaal	1199 ha	transitie van in totaal 342 ha landbouw en 857 ha natuur vanwege urgentie	
--------	---------	---	--

Eventuele andere gebieden met een urgentie worden bij voorkeur aangedragen vanuit gemeenten en/of waterbeheerders en/of de gezamenlijke grondeigenaren. Zij zijn bekend met de plaatselijke omstandigheden en kunnen de urgentie benoemen. Wellicht worden nog enkele gebieden vanuit de regio's Laag Holland, het Groene Hart en de Vechtstreek aangedragen, die aan bovenstaande lijst met urgente gebieden kunnen worden toegevoegd.

Overeenkomsten en verschillen van aanpak in landbouw- en natuurgebieden

In onderstaande tabel is de aanpak op hoofdlijnen voor de landbouw- en de natuurgebieden samengevat.

	Landbouwgebieden (buiten NNN begrenzing)	Natuurgebieden (binnen NNN begrenzing)
mate van bodemdaling	relatief groot, met name op percelen met onderbemalingen	relatief klein, maar wel sterk afhankelijk van het peilbeheer en de mate waarin nog landbouw in de natuurgebieden aanwezig is, met een eigen peilvak en/of onderbemalingen
maximaal realiseerbare doelstelling	bodemdaling en broeikasgasuitstoot stoppen (paludiculturen)	bodemdaling terugdraaien (groeierend veen) en broeikasgas vastleggen
aanvliegroute vanuit de overheid	bevorderen van marktwerking en ketenvorming.	financiering van investeringen en beheerkosten.
(pilot)fase	Paludiculturen bevinden zich nog 100 % in onderzoeksfase. Er zijn nog geen succesvolle commerciële toepassingen in de praktijk. (M.u.v. een perceel lisdodde op het VIC, waarvan het stuifmeel wordt afgezet als voedingsbron voor roofmijten, ten behoeve van de biologische bestrijding in de glastuinbouw).	Een project met proefvakken met groeierend veen in het Ilperveld ('Omhoog met het Veen') is succesvol afgerond ⁵ . Met de kanttekening dat het niet eenvoudig is geweest om de juiste groeiomstandigheden voor veenmosgroei te creëren en in stand te houden.
instrumentarium	Primair peilbesluiten (peilfixatie). Indien bedrijfseconomisch perspectief van paludiculturen overhoopt uitblijft, dan inzet van financieel en RO-instrumentarium nodig in gebieden met urgentie.	Water vasthouden en peilen verhogen door investeringen en andere maatregelen. Inzet van RO-instrumentarium is niet nodig.

aantal betrokken grondeigenaren	Relatief groot. Vergt veel afstemming.	<p>Relatief klein. Veel percelen zijn al in het bezit van terrein beherende organisaties.</p> <p>De terreinbeheerders dienen de beheercontracten met hun pachters te wijzigen naar 'groeierend veen'-beheer.</p>
huidig grootste risico	<p>Het huidige onderzoek roept na afloop nieuwe vragen op, waardoor besluitvorming over het perspectief van paludiculturen en peilfixatie uitblijft.</p> <p>Wellicht blijkt er überhaupt geen economisch perspectief, of slechts op zeer bescheiden schaal.</p> <p>Dit valt niet eerder dan over 4 jaar vast te stellen.</p>	<p>De waterkwaliteitscondities voor 'groeierend veen' zijn niet te realiseren, of slechts op heel bescheiden schaal.</p> <p>Dit nu nagaan met een haalbaarheidsstudie. Tevens het investeringsniveau voor de verschillende deelgebieden inzichtelijk maken.</p> <p>Haalbaarheidsstudie gereed in 2019.</p>

Bijlage: aanvullende toelichting op het plan

In de Omgevingsvisie geeft de provincie Noord-Holland een nadere uitwerking aan de ambitie om gebiedsgericht, met name in Laag Holland en het Groene Hart, samen met de partners die daar mede voor verantwoordelijk zijn, de bodemdaling in veenweidegebieden te stoppen, af te remmen en zo mogelijk te herstellen. In de Omgevingsvisie is deze ambitie vertaald naar het principe dat het landgebruik en de waterpeilen in balans worden gebracht met de draagkracht van het veenweidegebied. Hierbij staan maatwerk en een gebiedsgerichte aanpak voorop. We zien hierbij als provincie voor onszelf een belangrijke regierol.

Wij werken aan onze bodemdalingsopgave langs vier sporen:

1. Betrekken, informeren, adviseren en samenwerken;
2. Visievorming en instrumentarium);
3. Innovatie en ontwikkeling (onder andere uitbouw van het Innovatieprogramma Veen voor innovaties in de landbouw, perspectieven voor een andere landschappelijke inrichting van veenweidegebieden);
4. Gebiedsgerichte projecten.

Op basis van de omgevingsvisie en de richtinggevende uitspraken van de Statencommissie NLWM van 13 november 2018 heeft prof. dr. Cees Veerman een consultatieronde in het veld gedaan om de betrokkenheid en de wensen van de partners in beeld te brengen. Dit zijn de belangrijkste uitkomsten van Cees Veerman (oud-minister van Landbouw) die een consultatieronde in het veld heeft gehouden over de aanpak van bodemdaling. Zijn inventarisatie en advies staan in het rapport '[Haren kost geen tijd!](#)', dat op 9 juli 2019 aan gedeputeerde Esther Rommel is overhandigd.

Onderzoek en voorbeeldprojecten bodemdaling

Wij investeren onder meer in onderzoek met een infiltratietechniek met pomp. Het melkveebedrijf weet met deze techniek in het eerste onderzoeksjaar van het IPV de grondwaterstanden al heel redelijk op 30 - 40 cm onder het maaiveld te houden. Dit remt naar verwachting de bodemdaling en de uitstoot van broeikasgas. Bovendien kan deze techniek in potentie ook worden gebruikt om in het voorjaar het grondwaterpeil op weidevogeldoelen af te stemmen. Enkele andere veehouders doen inmiddels ook ervaring op met deze techniek, mede door subsidies die zijn verstrekt vanuit het Landbouwportaal Noord-Holland.

Het onderzoek naar natte teelten verbreden wij momenteel met de teelt van Azolla. Dit kroosvarentje haalt de stikstofbehoefte uit de lucht en is daardoor voor meerdere beleidsopgaven (zoals bijvoorbeeld kringlooplandbouw) een interessant gewas.

Voorts heeft ons samen met partners ingediende projectvoorstel 'VP-Laag Holland' Rijksfinanciering verkregen in het kader van het Interbestuurlijk Programma Vitaal Platteland (IBP-VP). Het betreft investeringen in de deelgebieden Waterland-Oost, Burkmeer, Landelijk Noord, IJperveld, Wormer- & Jisperveld en het Alkmaarder- en Uitgeestermeer. Het project bevat onder andere maatregelen om weidevogelbiotoop te verbeteren door een kleinere drooglegging, aanleg van infiltratietechnieken op agrarische bedrijven en een pilot groeiend veen, als vervolg op de succesvolle proef met groei van veenmos op een voormalig agrarisch perceel in het IJperveld.

Met bovengenoemde voorbeelden geven wij invulling aan de aanbevelingen van Veerman over versterking van onderzoek naar technische oplossingen en eiwitrijke gewassen en het opstarten van voorbeeldprojecten.

Medio 2022 breekt een landelijk evaluatiemoment aan. Indien dit positief uitpakt voor alle onderzoeken en pilots in Noord-Holland en de andere veenprovincies, dan starten wij -conform de afspraken in het Klimaatakkoord en het advies van Veerman- met een grootschalige uitvoering van maatregelen 'in een verantwoord tempo en op voldoende doordachte en bewezen gronden' om de klimaatdoelen voor de veenweidebodems in 2030 te kunnen realiseren.

Nadere toelichting deelprojecten:

Groene Hart: Ronde Hoep

Onderzocht gaat worden of de mogelijkheid van het afwaarderen van agrarische grond richting extensiever gebruik van deze grond met een hoger waterpeil en andere maatregelen tot de mogelijkheden behoort. Systematiek voor afwaardering zou op een vergelijkbare wijze kunnen als die voor natuurgrond kunnen zijn met specifieke afspraken en vergoeding voor waardevermindering. Hierbij moet nog wel onderzocht worden of dit ook kan en mag worden toegepast door de overheden. Op deze stukken zou dan goed gemonitord moeten worden welk effect het heeft en of en hoe er verdere opschaling mogelijk is.

Redenerend vanuit de boeren heeft zo'n weg alleen kans van slagen als de grond een agrarische bestemming houdt, maar dan afgewaardeerd, omdat het minder opbrengt. Wat wel kan is het in gang zetten van gesprekken met de boeren wie er met hoeveel hectaren mee zou willen doen met zo'n bijzondere vorm van afwaardering. Er zou wel een doelstelling geformuleerd kunnen worden om het eerste jaar een experiment als boven beschreven te starten met een minimum van bijvoorbeeld 25 hectare in een tweede jaar groeiend naar 50 hectare en dan in enkele jaren als de metingen positief uitvallen naar een substantieel deel van de polder. Zodra er boeren in de polder stoppen zonder opvolging nemen de mogelijkheden voor extensivering en het bereiken van doelen op gebied van bodemdaling en CO2 toe.

Groene Hart: Vechtstreek

Nederland heeft een bijzondere verantwoordelijkheid voor laagveennatuur. Het Oostelijk Vechtplassengebied is een van de weinige grote aaneengesloten zoete laagveenmoerassen in Nederland. De Wieden-Weerribben is een ander groot aaneengesloten gebied waar de typische zoete laagveennatuur op grotere schaal voorkomt. Deze in Europees verband schaarse laagveennatuur is dan ook de reden geweest om het Oostelijk Vechtplassengebied aan te merken als gebied waarvoor een Natura2000-bescherming moet gelden.

Er komen nog van oudsher zeldzame planten- en diersoorten voor en er zijn goede mogelijkheden om blauwgraslanden en (mesotrofe) laagveen verlandingsreeksen te realiseren. Tot op heden gaat de kwaliteit van de natuur in Oostelijke Vechtplassen echter nog altijd achteruit.

Voorwaarde voor het behoud van de belangrijke natuurwaarden (blauwgraslanden en laagveen (mesotrofe) verlandingsreeksen) is het terugdringen van de nutriëntenrijkdom (ontstaan door agrarische belasting en stikstofdepositie). Voor de natuur is het juiste waterpeil nodig en is herstel van de invloed van voedselarm schoon kwel- en grondwater belangrijk. Het is noodzakelijk om de grondwaterstand te verhogen ten opzichte van maaiveld/of vernatting (dat kan door peilopzet, flexibel peilbeheer, of maaiveldverlaging), de waterkwaliteit te verbeteren en goed natuurbeheer uit te voeren. De vernatting en verbetering van de waterkwaliteit kunnen ook een bijdrage leveren aan het herstel van moerasvogels. En draagt tevens bij aan het tegengaan van bodemdaling. Modern agrarisch grondgebruik is niet te verenigen met goed beheer ten behoeve van genoemde natuurdoelen. Functieverandering is daarom belangrijk voor de realisatie van de doelen.

Deelproject: Horstermeerpolder

De Horstermeerpolder is belangrijk voor de waterhuishouding in de regio. Door de lage ligging en de zandige ondergrond zuigt de polder ongeveer 35 miljoen kubieke meter water per jaar weg uit polders en plassen in de omgeving. De omliggende Vechtplassen worden op peil gehouden door water uit het boezemsysteem in te laten. Dat is weer ongunstig voor de waterkwaliteit en voor bijzondere plantensoorten.

Om de kwaliteit van natuur in en buiten de polder te verbeteren is een plan gemaakt voor natuurontwikkeling en waterbeheer in de polder.

In het plan staan 3 ontwikkelingsrichtingen:

- Open polderlandschap, in het noorden van de polder: een landschapstype met hoofdzakelijk een agrarisch graslandgebruik.
- Nieuwe oeverlanden, in het zuiden van de polder: een zone van rietlanden met kleine stukken laagveenbos. Deze rietlanden lijken qua ligging en inrichting op de voormalige natuurrijke oeverlanden van de Horstermeerpolder.
- Een halfopen en gevarieerd coulisselandschap ten noorden van de nieuwe oeverlanden, rond het Nera-gebouw.

Door de 'nieuwe oeverlanden' goed in te richten wordt minder water uit de Kortenhoefse Plassen weggezogen en vermindert het watertekort en daarmee de bodemaling. Hiermee wordt verdroging van omringende natuurgebieden en de bodemdaling bestreden.

Om de ambitie daadwerkelijk tot stand te brengen is de provincie een gebiedsproces gestart.

De uitvoering van het gebiedsproces loopt via 2 sporen:

1. Een inrichtingsplan voor nieuwe natuur in het zuidelijke deel van de polder. Het eerste spoor is het opstellen van een natuurinrichtingsplan (inclusief beheer) voor het zuidelijk deel van de polder, waaronder het opzetten van het waterpeil.
2. Natuurrealisatie noordzijde met agrarische structuurversterking. Hier is in mindere mate sprake van veengrond en wordt verder buiten beschouwing gelaten.

Deelproject: Kortenhoef-Oost

In Kortenhoef-Oost is een hoge natuurambitie (in de vorm van natte schraallanden en mesotrofe verlandingsmoerassen) realistisch. Het deelgebied Kortenhoef-Oost is onderdeel van één watersysteem. Grondwater kwelt aan oostzijde en doorloopt het hele deelgebied naar het westen en vormt een belangrijke voorwaarde voor de juiste waterkwaliteit (buffering, lage gehalten voedingsstoffen) voor de natuur. Realisatie van de natuurambitie betekent naast een goede buffering een zeer laag voedingsstoffengehalte. Een aaneengesloten watersysteem dat voldoet aan de eisen voor natuur en de KRW is daarvoor noodzakelijk. Het lage voedingsstoffengehalte brengt de noodzaak mee dat eutrofiëringsbronnen ongedaan worden gemaakt.

De percelen met agrarische bestemming en gebruik zullen daarom functieverandering ondergaan. Daarnaast is het belangrijk dat percelen waar aan weerszijden van de Kortenhoefse dijk bebouwing ontbreekt worden benut voor de ecologische verbindingen.

De omvang van de NNN-opgave in deze polder is groot en er zijn een aantal ontwikkelingen gaande met interessante koppelkansen (win-win). In de polder ligt de voormalige vuilstort Groenewoud. Afvalzorg, eigenaar van de vuilstort is in samenwerking met de gemeente Wijdmeren en Natuurmonumenten voornemens om de vuilstort te saneren. Afvalzorg wil de sanering betalen uit de opbrengsten van woningbouw. Als onderdeel van dit plan wordt er naast het saneren en de woningbouw omgeven door water ook 36 ha NNN ingericht en daarmee ook bodemdaling tegengegaan.

Deelproject: 't Hol

Hier zijn de ecologische potenties zeer hoog en is reeds in 2017 gestart met verwerving op basis van onteigeningsschadeloosstelling (voor verwerving op onteigeningsbasis in deze polder is eerder al een specifiek besluit genomen door GS op 22 november 2016). De huidige verwerving biedt perspectieven op tijdige realisatie en wordt voortgezet. Hier wordt gewerkt aan het inrichtingsplan en de planning voor de vaststelling en uitvoering hiervan is gericht op eind 2020-2021.

Dit is een volledig NNN-project waarbinnen ook groeien veen wordt opgenomen en daarmee bodemdaling tegengaat. Vanuit de aanspraak op de impuls gelden wordt dit project verder buiten beschouwing gelaten.

Laag holland minder urgente gebieden:

In de niet-urgente gebieden in Waterland-Oost achten wij het behoud en versterking van weidevogel doelstellingen in de landbouw- en in de natuurgebieden de gewenste ontwikkelingsrichting op hoofdlijnen. Wij volgen daarmee de typering van het gebied Waterland-Oost in 'historisch veen', zoals aangegeven in de toekomstvisie 'Amsterdam Wetlands' van de terrein beherende organisaties. Dit houdt in dat wij in delen van het gebied nog wel wensen hebben om de waterpeilen meer in overeenstemming te brengen met de weidevogelbiotoop van nat gras- en hooiland, waarmee tevens de bodemdaling wordt geremd. Voor de landbouwgebieden willen wij nagaan hoe de wensen in het Manifest Landbouw en Landschap van de landbouworganisaties en het rapport Ruimtelijke Perspectieven Laag Holland van Strootman Landschapsarchitecten een vertaling naar dit gebied kunnen krijgen. Het gaat daarbij met name om de perspectieven in dit gebied voor korte ketens, op de consumenten gerichte (streek)productie en natuurinclusieve landbouw.

Laag Holland: Polder Westzaan

De verbrakking van polder Westzaan om de Natura-2000 doelstelling voor het habitatype brakke ruigten en zomen te realiseren, bevindt zich in een impasse. Dit betreft de keuze tussen de volgende twee aanvoertracés voor de aanvoer van het brakke water:

- a. Inlaat van brak water uit het Noordzeekanaal via een sluis aan de zuidzijde van de polder bij gemaal Overtoom, waarmee de hele polder wordt verbrakt. Dit vergt voorzieningen op de landbouwbedrijven voor het drenken van het melkvee (leidingwateraansluitingen en drinkplekken);
- b. Aanvoer van brak water uit het Noordzeekanaal via een parallel aanvoerkanaal in de Nauernasche Vaarten en inlaat in het Guisveld en Euverenweggebied, waardoor alleen het noordelijke deel van de polder wordt verbrakt.

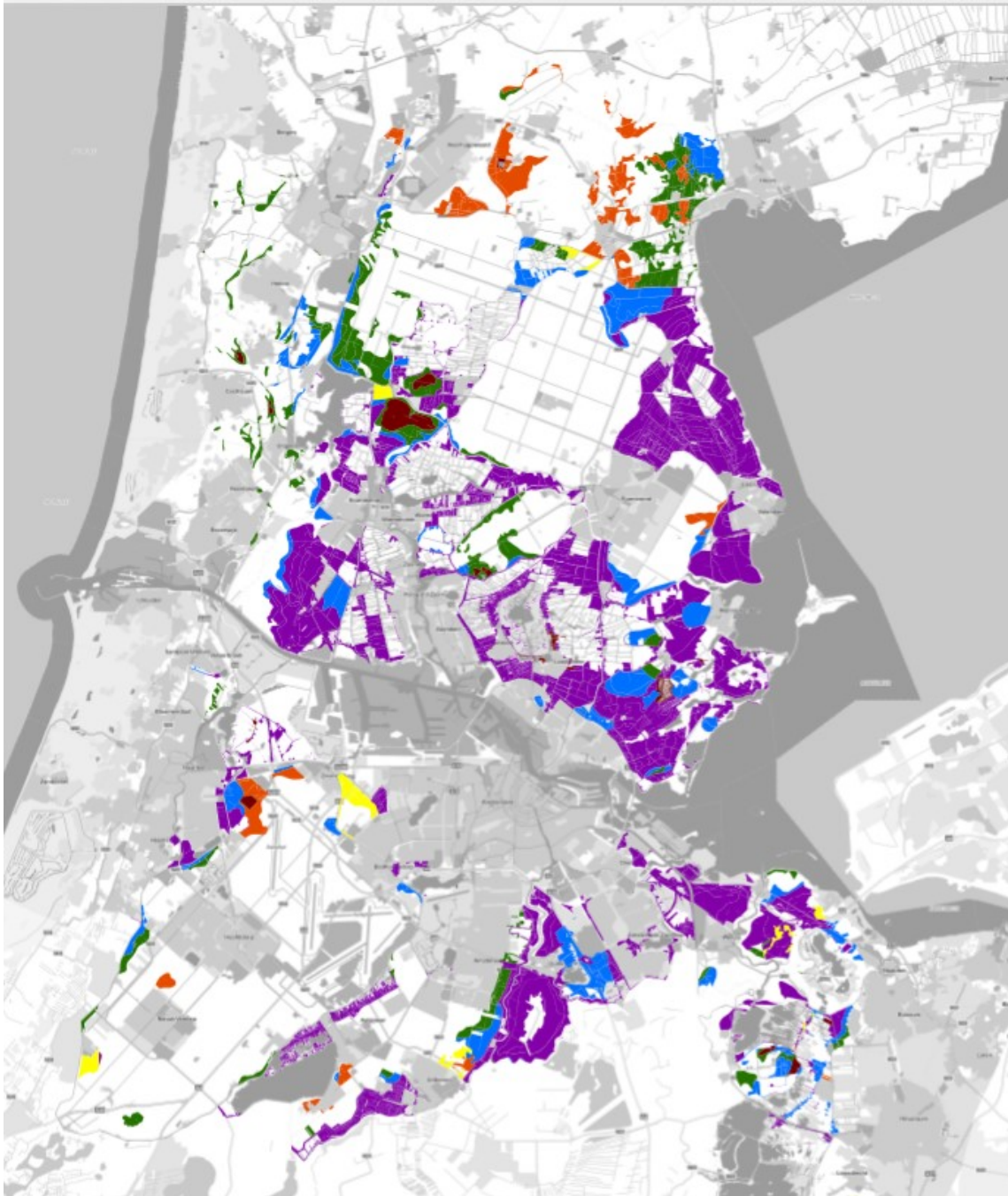
Door de complexiteit/impasse bij verbrakking tussen de landbouw- en de natuurfunctie, is een derde variant te overwegen, waarbij de agrarische functie wordt opgeheven en bedrijven worden uitgenodigd tot bedrijfsverplaatsing en kavelruil.

Wij zullen de periode tot 2022 benutten om met de (agrarische) grondeigenaren te bezien welke animo er is tot kavelruil en bedrijfsverplaatsing.

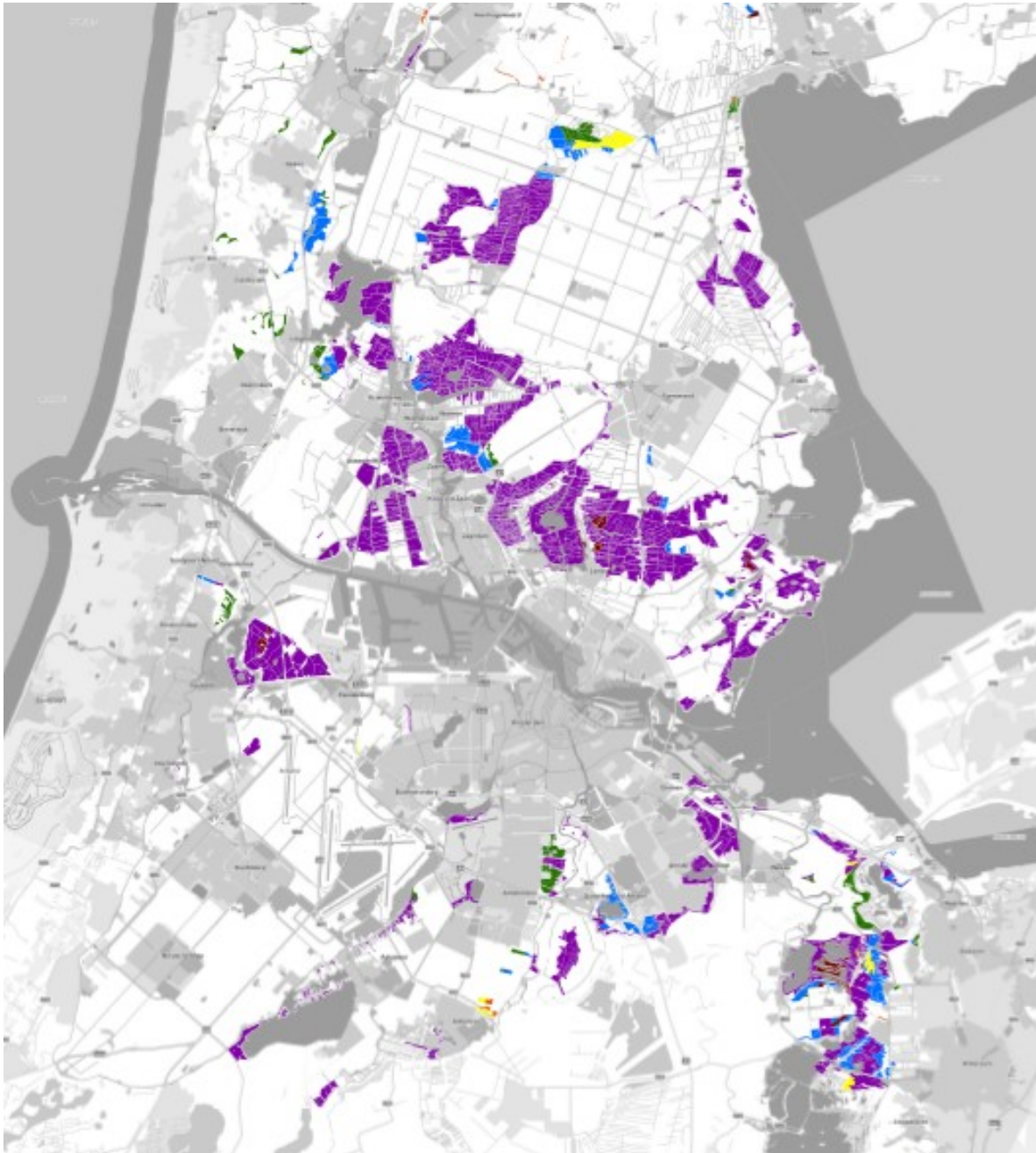
Deelproject Veenaangroei Ilperveld

PM omdat de 30 ton reductie gerelateerd is aan de veenaangroei.

Kaartbijlage 1. Tekening Veengebieden buiten bevolkingskernen en buiten NNN naar type

Kaartbijlage 2. Tekening Veengebieden buiten bevolkingskernen en binnen NNN op type

Kaartbijlage 4:

deelgebieden Spiegelplas (1), Ankeveen (2), Horstermeer (3), Kortenhoef-west(4), Kortenhoef-Oost (6) en 't Hol (7).

